

FINANČNÍ GRAMOTNOST ŽÁKŮ ZŠ

Jitka Vaněčková

Bakalářská práce
2014



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií


INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Jitka VANĚČKOVÁ
Osobní číslo: H118340
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Finanční gramotnost žáků ZŠ

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na vymezení pojmu finanční gramotnost;
- na hledání odpovědi na otázku, proč je důležité se orientovat v oblasti financí;
- na možnosti vzdělávání se v této oblasti (především u žáků ZŠ).

Součástí práce bude kvalitativní výzkum formou rozhovorů se žáky ZŠ zaměřený na zjištění jejich orientace v oblasti financí.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HALL, Alvin. Peníze za všechny prachy. Praha: Slovart, 2009, 96s. ISBN 978-80-7391-235-2.

KIYOSAKI, Robert T. Bohaté dítě, chytré dítě. Praha: Pragma, 2003, 291s. ISBN 978-80-7205-949-2.

KIYOSAKI, Robert T. Nefér výhoda. Praha: Pragma, 2011, 286s. ISBN 978-80-7349-263-2.

KOCIÁNOVÁ, Helena. Finanční gramotnost v kostce, aneb, co Vás neměl kdo naučit.

Olomouc: Anag, 2012, 151s. ISBN 978-80-7263-767-6.

LANIADO, Nessia. Děti a peníze. Praha: Portál, 2002, 118s. ISBN 978-80-7178-671-9.

NAVRÁTILOVÁ, Petra. Finanční gramotnost. Kralice na Hané: Computer media, 2012, 120s. ISBN 978-80-7402-107-7.

SKOŘEPOVÁ, Eva. Chytré pohádky z městské zahrádky, zvířátka ve světě financí. Praha: Grada, 2012, 88s. ISBN 978-80-2474-374-5.

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Alena Plšková

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

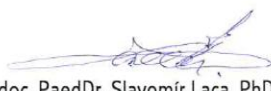
Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013


doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu




doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použítou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

VITKA KANEČKOVÁ

Jméno, příjmení studenta

V Brně 18. 4. 2014

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na finanční gramotnost žáků základních škol. Teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol, kde jsou objasněny pojmy, jako jsou finanční gramotnost, finanční vzdělávání, kapesné, zadlužení, předlužení, exekuce, následně je popsána strategie finančního vzdělávání v rámci základní školy a v rodině. V závěru se práce věnuje sociálními aspekty finanční gramotnosti, zejména problematikou zadlužení a předlužení občanů a s tím souvisejícím rizikem v podobě sociálního vyloučení. V praktické části se práce zabývá analýzou finančního vzdělávání v rodině.

Klíčová slova: finanční gramotnost, finanční vzdělávání, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Národní strategie finančního vzdělávání, zadlužení, předlužení, exekuce

ABSTRACT

This bachelor thesis concerns the topic of financial literacy of pupils of elementary schools. The theoretical part is divided into four chapters that explain these concepts: financial literacy, financial education, pocket money, indebtedness, over-indebtedness, seizure of property. Following is description of the strategy of financial education in elementary schools and within family. At the end of the work deals with the social aspects of financial literacy, in particular the issue of indebtedness and over-indebtedness of individuals and related risk in the form of social exclusion. In the practical part of the thesis deals with the analysis of financial education in the family.

Keywords: financial literacy, financial education, the framework educational program for basic education, financial education strategy

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce paní PhDr. Aleně Plškové za cenné rady, připomínky, vstřícný přístup a za užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování této práce.

Jitka Vaněčková

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Brno 2014

Jitka Vaněčková

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 PENĚŽNICTVÍ	11
1.1 POJEM PENÍZE.....	11
1.2 VZNIK A VÝVOJ PENĚZ, JEJICH FUNKCE	12
1.3 BANKOVNÍ ÚČET	14
2 FINANČNÍ GRAMOTNOST	16
2.1 FINANČNÍ GRAMOTNOST.....	17
2.2 FINANČNÍ GRAMOTNOST A JEJÍ SLOŽKY	18
2.3 VÝZNAM A CÍLE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	20
3 STRATEGIE FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	22
3.1 FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH	22
3.2 STRUKTURA FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	25
3.3 VÝCHOVA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI V RODINĚ.....	25
4 FINANČNÍ GRAMOTNOST Z HLEDISKA SOCIÁLNÍHO	31
4.1 RODINA A PENÍZE, HOSPODAŘENÍ DOMÁCNOSTI	31
4.2 ZADLUŽENÍ, PŘEDLUŽENÍ, EXEKUCE.....	34
4.3 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ, PREVENCE, POMOC	38
II PRAKTICKÁ ČÁST	41
5 VÝZKUM FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	42
5.1 METODY, CÍLE VÝZKUMU	42
5.2 VÝBĚR RESPONDENTŮ	43
5.3 VLASTNÍ VÝZKUM	44
5.4 ANALÝZA VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	53
ZÁVĚR	55
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	59
SEZNAM OBRÁZKŮ	60
SEZNAM PŘÍLOH	61

ÚVOD

Motto: *“Zeptej se své peněženky, kolik bys měl utratit.”*

Skotské přísloví

Každý člověk občas sní o tom, že bude bohatý, ale jen málokomu se tento sen splní. A proč všichni lidé nejsou bohatí? Rozhodně to není z důvodu, že by lidé byli hloupí, neměli vysokou školu či se narodili ve špatném období. Ve škole se děti učí, jak spočítat rovnice o dvou neznámých, ale většinou nikdo nikdy neřekl, jak sestavit domácí rozpočet. Ve výuce chyběl předmět Finanční gramotnost, proto řadě lidí schází finanční inteligence. Být bohatý ještě neznamená být šťastný, ale přesto lze říci, že život s penězi je kvalitnější.

Téma bakalářské práce jsem si vybrala nejen z důvodu jeho aktuálnosti, ale také z důvodu vlastního zájmu o tuto oblast.

V dnešní době je na každého kladeno spoustu požadavků a nároků, jsme nuceni zdolávat spoustu překážek. Stále je ještě dost lidí, kteří ani přes veškerá varování a upozornění nejsou schopni ubránit se vlivu reklam, které nabízejí různé druhy půjček a úvěrů za pro ně „velmi výhodných podmínek“. Lidé z důvodu neschopnosti plnit své závazky se dostávají do nepříjemných situací, které jsou následně téměř neřešitelné. Vznikají i další rizika, ocitají se na okraji společnosti a hrozí sociální vyloučení. Další problém spojený s předlužováním se týká nemalých finančních nákladů pro celou společnost.

Z těchto důvodů by do oblasti vzdělání mělo patřit i vzdělání týkající se základní znalosti finanční gramotnosti, které stále ještě není na dostatečné úrovni, i když je pravda, že zavedení výuky finančního vzdělávání na základní školy je velkým krokem vpřed. Ještě nedávno finanční gramotnost nepatřila mezi povinné předměty, ale záleželo pouze na dané základní škole či spíše na jejím vedení, zda tento předmět byl do výuky zařazen a v jakém rozsahu.

Cílem bakalářské práce je zjistit, zda je skutečně nutné, aby každý měl kromě klasického vzdělání i vzdělání z oblasti financí. Chtěla bych prostřednictvím rozhovorů s rodiči, jejichž děti jsou žáky základních škol, zjistit, jaký mají oni názor na finanční vzdělávání ve škole. Původně jsem chtěla dělat rozhovory s dětmi na základních školách, ale čím více jsem se seznamovala s problematikou týkající se finanční gramotnosti, tím více jsem nabývala přesvědčení, že zajímavější je v praktické části se zaměřit nikoli na děti, ale naopak na jejich rodiče. Rodiče by měli být dětem příkladem v hospodaření s penězi, oni dětem

dávají základ v orientaci financí a jsou to právě rodiče, kteří by měli své děti připravit na nástrahy, které je během života budou provázet. Zajímalo mě jejich názor na danou problematiku a zároveň jsem chtěla zjistit, jak oni sami se podílí na vzdělávání svých dětí v oblasti financí.

Bakalářskou prací jsem chtěla poukázat na důležitost tohoto vzdělání, i když si uvědomuji, že finanční vzdělávání je celoživotním procesem, ale důležité je začít s tímto vzděláváním, co nejdříve.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. V teoretické části budou zpracovány poznatky a informace získané studiem literatury a materiálů týkající se dané problematiky a budou zde objasněny pojmy z této oblasti, jako jsou finanční gramotnost a finanční vzdělávání. Základem praktické části je kvalitativní výzkum, konkrétně strukturovaný rozhovor. Teoretická část je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola se zabývá historií peněžnictví, je zde nastíněn vznik, důvod a vývoj peněz a jejich funkce. Ve druhé kapitole je objasněna definice pojmu finanční gramotnost a její složky. Třetí kapitola je zaměřena na strategii finančního vzdělávání na základní škole, rámcový vzdělávací program, výchovu finanční gramotnosti v rodině a jedna podkapitola je věnována finančnímu vzdělávání v rodině a důležitému pojmu ve finančním vzdělávání-kapesnému.

Poslední kapitola teoretické části je zaměřena na finanční gramotnost z hlediska sociálního, je zde poukázáno na hospodaření rodin, na důvody zadlužování a s tím spojené negativní sociální dopady, jak na jedince, tak i celé rodiny, jako je předlužování, exekuce a sociální vyloučení.

Praktická část je věnována vlastnímu výzkumu. Bylo osloveno pět respondentů, rodičů dětí ve věkovém rozmezí od 8 do 14 let a získané informace jsou zpracovány v této části bakalářské práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PENĚŽNICTVÍ

„Peníze jsou právem považovány za jednu z největších vymožeností, které kdy přispěly k lidské svobodě a blahobytu“. (Ježek, 2002, s.23)

Lidské chování je důkazem, že touha po penězích nebo touha po tom, co si za ně lze koupit, je naprosto normální a v pořádku. Peníze je téma, které u lidí může vyvolávat stud. Lidé můžou mít pocit, že se musí stydět za to, že mají peněz málo nebo naopak, že mají peněz dostatek. Pokud se člověk bude za peníze stydět, žádná částka pro něj nebude dost dobrá. Řada lidí stále tvrdí, že mají touhu si vydělat víc peněz, ale je málo těch, kteří jsou ochotni v tomto směru něco podniknout. Raději se drží představ, že by bylo všechno lepší, kdyby peněz měli víc. (Laut, 1992, s.45-46)

Rok 1989 znamenal změny nejen ve světě financí, ale i v životech všech občanů žijících v České republice. Jistoty, které před rokem 1989 poskytoval socialismus a jeho pravidla, byly zaplacený nesvobodou lidí žijících v České republice. V současnosti je možnost žít ve svobodné zemi, která dává více možností, ale na druhou stranu je méně jistot, které poskytovala doba před rokem 1989. Každý občan má více zodpovědnosti a svoboda, která je nyní poskytována je krásná, ale lidem, kteří se nenaučí být zodpovědní, se nežije a nebude žít snadno. (Kociánová, 2012, s.8-9)

Peníze jsou pro život velmi důležité, často se o nich přemýšlí, mluví se o nich, je dobré je vlastnit, jsou potřeba na nákup nezbytností, jako je jídlo, bydlení, ale jsou důležité i pro zpestření života každého člověka. (Bailey, Law, 2013, s.136)

1.1 Pojem peníze

V dnešní složité moderní společnosti je lidské úsilí zaměřeno na obstarávání nejobecnějších a nejuniverzálnějších prostředků, totiž peněz. Tyto prostředky lidem mají sloužit k dosažení konečných cílů.

Mezi lidmi se o penězích mluví špatně. Často je slyšet, že peníze jsou špinavé, pokud je člověk lakomý, tak se o něm řekne, že je „na peníze“, „na peníze“ bývá také ten, kdo zbytečně pracuje na úkor ostatních věcí, pro peníze se uzavírají sňatky, kvůli penězům se

i vraždí. Peníze jsou zdrojem závidosti, peníze kazí lidský charakter, kvůli penězům může zradit i přítel přítele. (Ježek, 2002, s. 21-23)

Přesto jsou peníze to, s čím se každý setkává denně. Bez peněz si život dnes již nelze vůbec představit, skutečnost, že peníze jsou, že jsou jimi denně uspokojovány denní potřeby, se dnes bere jako samozřejmost.

Peníze neboli platidlo jsou používány jako prostředek ke směně. Pokud člověk chce směnit různé zboží, zaplatit si nějakou službu, nebo uzavřít obchod, použije k tomu peníze. Každý stát, každá země používá svoji měnu. V České republice se tato měna nazývá česká koruna a její název byl odvozen od symbolu českého království. (Navrátilová, 2012, s.8-9)

Peníze slouží k uspokojování životních potřeb, zvyšuje si jimi kvalita života, dávají možnost investovat do budoucnosti dětí. Peníze se nevydělávají snadno, je k tomu potřeba námahy a inteligenci. Lidé často mají pocit, že před svými dětmi není potřeba o penězích mluvit. Je dobré si uvědomit, že peníze jsou věc, která ovlivňuje každou chvíli života, že se nesmí opomíjet jejich důležitost, je třeba se nad tímto problémem zamyslet a o penězích se svými dětmi mluvit. Děti je důležité poučit o všem, co se týká peněz a bez čeho se během svého života neobejdou. (Laniado, 2002, s.83)

Peníze v současné době velmi výrazně rozhodují o kvalitě života jedince, skupiny i celého společenství. (Kociánová, 2012, s.148)

1.2 Vznik a vývoj peněz, jejich funkce

Peníze jsou dnes samozřejmostí. Zda tomu tak bylo vždycky, je uvedeno v následující kapitole. Bude popsáno, proč peníze jako platidlo vznikly, a co způsobilo, že se peníze staly součástí každodenního života.

Na počátku lidského bytí byl člověk samostatný a staral se pouze sám o sebe. Co k životu potřeboval, to si vyrobil nebo vypěstoval vlastními silami. Teprve později lidé začali přicházet na to, že pro ně bude výhodnější, pokud se zaměří na jednu věc nebo na jednu činnost a ostatní produkty získat od někoho druhého. Tomuto procesu se říká dělba práce. V rámci vývoje společnosti se začal rozvíjet tzv. výměnný obchod. Výměnný obchod byl založen na principu, že člověk něco vyrobil nebo vypěstoval a přebytky z této činnosti vyměnil za něco jiného, co bylo k jeho životu potřeba. Například pokud pekař upekl chleba, vyměnil jej za boty, oblečení a jiné pro něho potřebné produkty. Tento systém byl

pro člověka velkým přínosem, znamenal pro něj v dané době výhody. Teprve později si lidé začali uvědomovat i nevýhody výměnného obchodu. Stávalo se, že například pekař potřeboval více věcí od jiného výrobce a tento neměl o pekařovi výrobky zájem. To byl hlavní problém, protože nedošlo k oboustranné shodě potřeb, tudíž nedošlo ani ke směně. (Černohorský, Teplý, 2011, s.30-31).

Z těchto důvodů začali lidé vyhledávat i jiné varianty a možnosti k uskutečnění obchodu. Výměnný obchod byl časem nahrazen hodnotami, které se brzy staly mezi lidmi uznávanými, a tyto se staly určitým druhem platidla. Patřily sem drahé kovy – hlavně stříbro a zlato. Z těchto kovů se začaly razit mince a tímto vznikají první peníze. Až mnohem později k těmto mincím přibudou i papírové bankovky. (Navrátilová, 2012, s.9)

Tisk papírových bankovek byl dalším velmi důležitým krokem v dějinách peněz. Nejdříve vznikají tzv. stvrzenky. Tyto stvrzenky byly vydávány zlatníky a bankéři těm, kteří si k nim ukládali drahé kovy do úschovy. Stvrzenky byly používány jako platidlo v případě, že kupující předal tuto stvrzenku prodávajícímu. Tato stvrzenka byla přijata a poskytovala určitou jistotu, že uložené zlato bude dané osobě vydáno, kdykoliv jej bude potřebovat. Lidé tak začali objevovat výhody používání papírových platidel namísto těžkých kovů. V dobách, kdy zlatníci začali s výrobou papírových peněz, zcela jistě neměli ani tušení, jak důležitý byl tento krok v dějinách peněz a jakou důležitou roli jednou bankovky budou mít. (Ježek, 2002, s.34-35)

Velký rozmach v oběhu a rozšíření peněz je zaznamenáván se vznikem měst, posílením veřejné moci a hlavně posílením moci monarchie. Ve městech docházelo k rozvoji řemesel, k tomu bylo potřeba nakupovat suroviny a následně bylo třeba prodat hotové výrobky. To vše přispělo k rozšíření a používání peněz a zároveň s tímto dochází i k rozvoji měst a obchodu. (Goff Le, 2012, s. 27-28)

Laniado v knize *Děti a peníze* uvádí, že se často hovoří o hodnotě peněz, ale je třeba si uvědomit, že je to obráceně, že peníze jsou hodnota. (Laniado, 2002, s.83) Dříve, když byly mince vyráběny z drahých kovů, situace byla jednodušší. Mince se vyvažovaly zlatem a stříbrem. V dnešní době náklady na výrobu mincí a bankovek je mnohem nižší, než hodnota, která je na nich uvedena. Hodnota peněz je dnes taková, co si za ně lze koupit. (Bailey, Law, 2013, s.131)

1.3 Bankovní účet

Současná doba zaznamenala spoustu změn i v oblasti financí, konkrétně se to týká také tzv. „neviditelných“ peněz. Pokud v dnešní době lidé chtějí něco koupit, není potřeba mít u sebe peníze. Prostě se peníze postupem času staly „neviditelnými“ a „*vše za člověka zařídí neviditelný elektronický svět*“. (Laniado, 2002, s.85) Většina má své bankovní konto, kam jsou posílány vydělané peníze. V případě potřeby peněz je nutné mít u sebe úvěrovou, popřípadě platební kartu, která se vloží do přístroje. Přístroj je opatřen magnetickou čtečkou a při zadání daného čísla na klávesnici, dojde ke spojení mezi platební kartou a bankovním účtem. S tímto systémem je spojena celá řada dalších problémů. Pokud například na svém účtu člověk nemá dostatek financí, i tento problém za něj vyřeší neviditelný elektronický svět financí. Je možnost využít nabídky, která spočívá v přečerpání účtu a vypůjčené peníze na účet doplnit později. Tady je možné se dostat do problémů, kdy pod tlakem nabízeného zboží a pod tlakem různých druhů reklam s možností použití „neviditelných“ peněz, je těžké tomuto odolat. Před tímto ve svých knihách varuje Laniado a upozorňuje na možné následky takového bezmyšlenkovitého půjčování si peněz. (Laniado, 2002, s.85)

Dnes převládají peníze, které ve skutečnosti člověk nikdy ani nespátří a lze je sledovat na bankovním účtu. Tyto peníze ve skutečnosti existují, protože v případě potřeby lze požádat banku o obnos, který na svém účtu daný jedinec má a banka mu jej musí vydat. „Neviditelné“ neboli elektronické peníze neustále kolují. V zaměstnání člověk dostane za odvedenou práci výplatu, která se převádí z účtu zaměstnavatele na bankovní účet zaměstnance, poté jsou peníze dále distribuovány ke všem ostatním příjemcům, například platby za bydlení, jídlo, dopravu a jiné. Dříve tyto peníze byly předávány z ruky do ruky, dnes díky bankovním převodům se peníze do ruky lidem moc nedostanou. (Bailey, Law, 2013, s. 44-45)

Dnešní doba nabízí také možnost, že i děti mohou mít vlastní bankovní účet s tzv. „neviditelnými“ penězi. Osoba mladší 18 let si vlastní bankovní konto sama založit nemůže, protože jednou z důležitých podmínek pro založení vlastního bankovního účtu je věk. Jedinec musí dosáhnout zákonné věkové hranice, tedy zmíněných 18 let. V případě mladšího věku mohou svým dětem účet založit rodiče. (Bailey, Law, 2013, s. 132)

V České republice nabízejí banky různé typy bankovních produktů, jak pro běžné občany, podnikatele, tak i pro studenty a mládež.

K otevření bankovního účtu je zapotřebí se prokázat průkazem totožnosti – občanským průkazem. Rodiče dětí mladších 15 let, mohou svým dětem založit tzv. dětský účet. Po jeho zřízení mohou děti střídat své kapesné nebo vybírat hotovost a zároveň se učit hospodařit s penězi. Děti tímto mohou získat informace, že peníze se na účet nejen připisují, například vkladem, ale na druhé straně se částky odepisují, například výběrem z bankomatu nebo při placení bankovní kartou za koupený předmět. (Navrátilová, 2012, s. 20)

2 FINANČNÍ GRAMOTNOST

V zaměstnání tráví téměř každý člověk většinu svého pracovního dne. Jen málokdo vydělává své peníze snadno. O to snadněji o ně člověk může přijít svými špatnými rozhodnutími, z důvodu nedostatku informací v této oblasti. Proto je třeba věnovat penězům velkou pozornost a na své peníze si udělat čas. Tato investice se vrátí. (Kociánová, 2012, s. 8)

Finanční vzdělávání přispívá k prevenci před předlužováním občanů a jejich domácností. Některé kroky, které rozvíjí finanční vzdělávání, již byly uskutečněny a některé teprve na svou realizaci čekají.

Problematice finančního vzdělávání se začala věnovat velká pozornost v roce 2006. Na potřebnost zabývat se touto oblastí poukázala finanční krize. Člověk by se měl vzdělávat v oblasti financí, ale měl by mít i znalosti a dovednosti týkající se osobního nebo rodinného rozpočtu, protože každý by měl být schopen zabezpečit nejen sebe, ale i svou rodinu.

Z tohoto důvodu právě v roce 2006 při Ministerstvu financí vznikla Pracovní skupina pro finanční vzdělávání, ve které byli zástupci jak z Ministerstva financí, tak i zástupci z Ministerstva průmyslu a obchodu a z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Dále v této pracovní skupině byli zástupci subjektů poskytujících vzdělávací projekty, spotřebitelská sdružení, odborníci na vzdělávání a svého zástupce měl v této skupině i Výzkumný ústav pedagogický v Praze.

V roce 2007 byl na základě výsledku činnosti této pracovní skupiny zveřejněn dokument „*Strategie finančního vzdělávání*“, ve kterém byla uvedena definice finanční gramotnosti. Později byl tento dokument vládou aktualizován, schválen 10. května 2010 a vydán pod názvem „*Národní strategie finančního vzdělávání 2010*“. (Gramotnosti ve vzdělávání, VÚP 2011, s.62)

Národní strategie finančního vzdělávání je uceleným dokumentem, který systematicky přistupuje k posílení finanční gramotnosti občanů České republiky. Cílem této strategie bylo vytvořit systém finančního vzdělávání pro zvyšování úrovně finanční gramotnosti v České republice.

Finanční vzdělávání je nástroj ke zvýšení úrovně finanční gramotnosti. Umožňuje občanům České republiky jako spotřebitelům optimálně pracovat s informacemi na

finančním trhu tak, aby zajistili své potřeby a potřeby svých rodin s ohledem na měnící se životní situace.

Zvyšováním finanční gramotnosti se nezabývají jen instituce v České republice, ale tento problém se dotýká i ostatních zemí v Evropě. Například také Evropská komise zahájila určité kroky k posílení finanční gramotnosti. Finanční gramotnost je považována za jeden ze základních prostředků, který umožňuje občanům Evropské unie čerpat konkrétní výhody jednotného trhu prostřednictvím výběru nejvhodnějších finančních produktů a služeb nabytých a využívaných na základě informovaných a zodpovědných rozhodnutí. Finanční gramotnost umožňuje občanům poznat a pochopit důležité základy osobních financí. (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 2-3)

Účelem této strategie není jen popis realizace konkrétních projektů a programů finančního vzdělávání, ale hlavně určité zastřešení v podobě určení společných cílů, obecných principů a prostředků k dosažení těchto cílů. Pro školní finanční vzdělávání byla vytvořena písemnost „*System budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*“.

Národní strategie finančního vzdělávání shrnuje nejen obecný přínos finančního vzdělávání, ale i současný stav finanční gramotnosti občanů v České republice i s dosavadními aktivitami provedenými v této oblasti. (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 4)

2.1 Finanční gramotnost

Lze změřit finanční IQ a podle čeho? Lze jej snad změřit podle výše výdělku, či dle nashromážděného majetku, nebo v jakém kdo bydlí domě, či v jakém jezdí autě? Kiyosaki ve své knize *Bohaté dítě, chytré dítě* uvádí, že finanční inteligence se zvyšuje, podle toho, zda peníze poskytují člověku větší svobodu, štěstí a zdraví. Peníze v sobě mají sílu, protože čím více člověk má peněz, tím více má svobody. (Kiyosaki, 2001, s. 35)

V dokumentu „*Národní strategie finančního vzdělávání 2010*“ najdeme definici finanční gramotnosti, která je nezbytným východiskem pro tvorbu vzdělávacích programů a aktivit, a která tvoří základní věcné mantinely. Finanční gramotnost je v tomto dokumentu definována jako „*soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje*

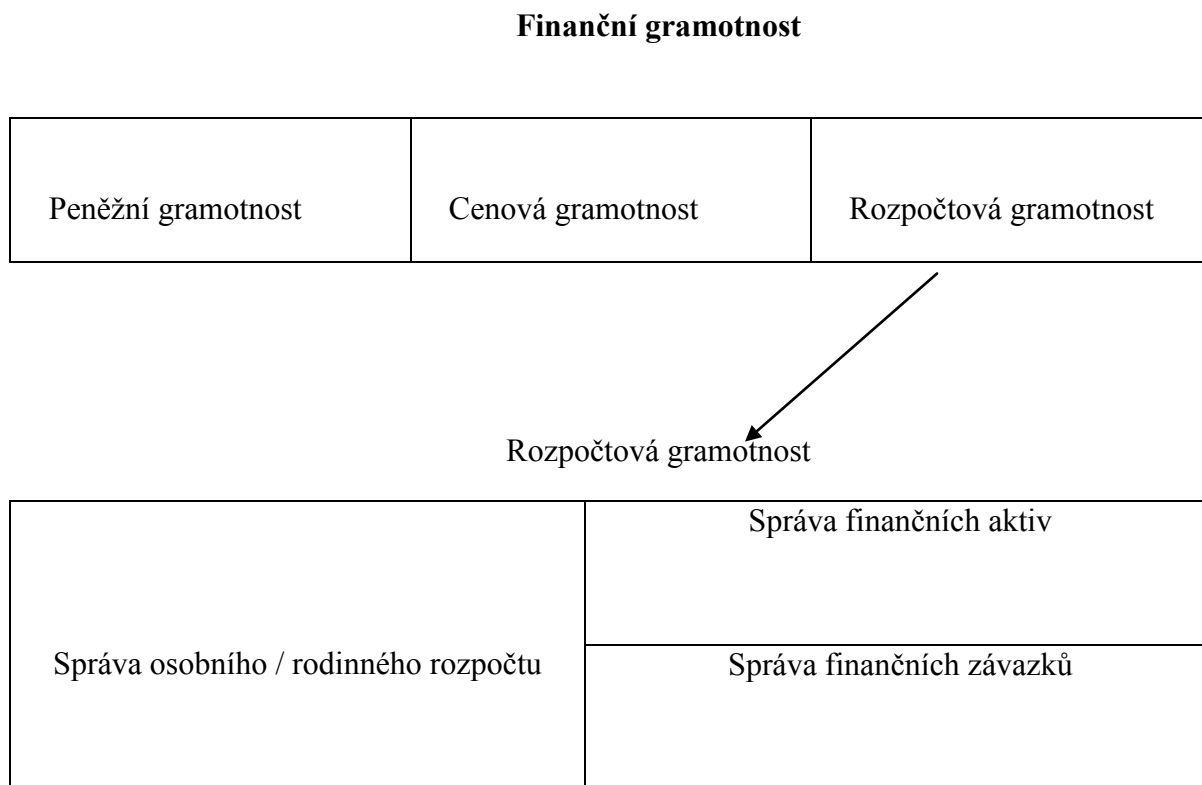
v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“ (Národní strategie finančního vzdělávání, 2012, s.11)

2.2 Finanční gramotnost a její složky

Finanční gramotnost je soubor znalostí a dovedností v otázce financí. Definice finanční gramotnosti je strukturovaná a jako správa osobních nebo rodinných financí je tvořena třemi složkami: peněžní gramotností, cenovou gramotností a rozpočtovou gramotností.

- **Peněžní gramotnost** představuje soubor kompetencí, které jsou nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních financí, transakcí s těmito financemi a také správu nástrojů k tomu určených, například běžný účet, platební karty, apod.
- **Cenová gramotnost** umožňuje porozumět problematice cenových mechanismů a inflace. Významnou částí této gramotnosti je také porozumění principu „ceny peněz“ v čase, porozumět rozdílu mezi nominální a reálnou úrokovou sazbou, cenám finančních nástrojů a služeb v praktické podobě poplatků a úrokových sazeb.
- **Rozpočtová gramotnost** je souborem kompetencí důležitých ke správě osobního nebo rodinného rozpočtu, ke schopnosti vést svůj rozpočet, stanovovat si finanční cíle, schopnost zvládat různé životní situace z hlediska finančního. Rozpočtová gramotnost mimo uvedené zahrnuje také dvě specializované složky, a to složku týkající se správy finančních aktivit, tj. pojištění, investice a vklady, a správu finančních závazků, například leasing nebo úvěr. Obě tyto složky předpokládají orientaci v široké nabídce různě komplikovaných finančních produktů a služeb, možnost jednotlivé produkty nebo služby mezi sebou porovnávat a vzhledem na konkrétní životní situaci zvolit tu nejvhodnější. (Národní strategie finančního vzdělávání, 2012, s.12)

Obrázek 1. Složky finanční gramotnosti



Zdroj: Národní strategie finančního vzdělávání. Aktualizované znění. Praha: Ministerstvo financí, 2010, s. 13.

Finanční gramotnost patří mezi specializovanou součást širší ekonomické gramotnosti a jako její součást tvoří znalosti, dovednosti a hodnotové postoje, které by měl mít člověk, aby se dokázal uplatnit v dnešní společnosti. Tato gramotnost zahrnuje například schopnost zajistit si příjem, přemýšlet nad důsledky osobních rozhodnutí na současný či budoucí příjem, schopnost orientace na pracovním trhu, schopnost regulovat své výdaje apod.

Další důležitou součástí finanční gramotnosti jsou také nezbytné makroekonomické aspekty a znalosti v oblasti daní a to hlavně proto, že se velmi podílí na finančních zdrojích jednotlivců a domácností. Makroekonomické aspekty zahrnují zejména orientaci v základních vztazích mezi jednotlivými sektory ekonomiky a porozumění základním makroekonomickým ukazatelům (inflace, úroková míra, hrubý domácí produkt apod.). Co se týká oblasti daňové, tak základní povědomí o daňovém systému je nutné chápat jako prvek, který zajišťuje odpovědné chování občanů jak vůči rodině, tak i vůči státu. (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 11)

Kromě ekonomické gramotnosti se k finanční gramotnosti pojí dále gramotnost numerická, informační a právní.

- **Gramotnost numerická** se týká především numerických úkonů se vztahem k financím.
- **Gramotnost informační** je schopnost vyhledávat, používat, vyhodnocovat a poté efektivně pracovat s informacemi.
- **Gramotnost právní** je orientace v právním systému, v dostatečném přehledu o právech a povinnostech a také o možnostech, kam se v případě potřeby obrátit o pomoc.

Rozvoj uvedených kompetencí je zároveň prostředek k vytváření a posilování politického, právního a ekonomického myšlení občanů. (Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách, 2007, s. 8)

2.3 Význam a cíle finanční gramotnosti

Cílem finančního vzdělávání je člověk, občan, který se aktivně a odpovědně účastní finančního trhu. Mezi další cíl finančního vzdělávání nalezneme v oblasti prevence proti předlužení a poslední, neméně důležitý cíl je zajištění se na stáří. (Výzkumný ústav pedagogický, Gramotnosti ve vzdělávání, 2011, s. 62)

Klíčovým prvkem ve finančním vzdělávání je zejména ochrana spotřebitele na finančním trhu, zajištění nebo dostupnost informací v přiměřeném rozsahu a formě, adekvátní postavení spotřebitele ve smluvním vztahu, tzn. ochrana spotřebitelských práv a ochrana spotřebitele na finančním trhu. Vzdělaný a dobře informovaný občan jako spotřebitel je na finančním trhu plnohodnotným účastníkem a je schopen přijímat odpovědná rozhodnutí.

Finanční vzdělávání podporuje aktivní roli občana jako spotřebitele v dnešní rychle se rozvíjející se oblasti finančních produktů a služeb a vede k přijetí osobní odpovědnosti za finanční zajištění nejen sebe, ale i své rodiny. V širším kontextu také vede k uvědomění si důsledků socioekonomického vývoje společnosti, hlavně s ohledem na prevenci předlužení a zajištění se na stáří. V poslední řadě také finanční vzdělávání přispívá k rozvoji české ekonomiky a k rozvoji společnosti jako takové.

V současnosti je velmi alarmující dynamika negativních jevů z důvodů nedostatečné finanční gramotnosti jako je zadlužování obyvatelstva, nárůst nesplácených pohledávek a nařízených exekucí na majetek fyzických osob. Z těchto důvodů je důležité klást vyšší důraz na finanční vzdělávání občanů a hlavně na jeho kvalitu. (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 6)

3 STRATEGIE FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Smyslem vzdělávání je přijímání informací, tyto informace zpracovat v poznatky a poté je přeměnit ve smysl. (Kiyosaki, 2011, s. 63)

Dnes nikdo nezpochybňuje, že je potřeba, aby děti získaly kvalitní vzdělání. Pokud člověk získá vzdělání a má k dispozici kvalitní informace, má možnost lépe a kvalifikovaněji si vybírat, a to ve všech stránkách života. Bohužel problém je, že děti mnohdy informace, díky kterým by mohly činit dobrá rozhodnutí, nezískávají. Chybí jim znalosti a informace, které potřebují, aby měly šanci chovat se zodpovědně a moudře. (Winget, 2010, s. 83)

Vzdělání člověka je klíčem k úspěchu v jakékoliv době a dnes je možná mnohem důležitější než v minulosti, protože hodnota vzdělání se neustále zvyšuje. Dříve, pokud člověk chtěl být úspěšný, bylo zapotřebí pouze dvou druhů vzdělání, a to vzdělání klasického, což je schopnost číst, psát a počítat, a vzdělání odborného pro dané zaměstnání, které bylo potřeba k tomu, aby se člověk stal produktivním členem určité společnosti. (Kiyosaki, 2011, s. 16-17) V minulosti jedinec mohl začít budovat kariéru hned po ukončení svého vzdělání. Svět se měnil poměrně pomalu, nebylo nutné si doplňovat další vzdělání a se školním vzděláním si člověk vystačil po celý život. Dnes jsou lidé nuceni si vzdělání neustále doplňovat. (Kiyosaki, 2003, s. 9)

Rok 1989 znamenal velké změny ve světě financí. Z tohoto důvodu se dnešní vzdělání netýká jen klasických předmětů, jako je matematika, jazyky či vědy. Mezi povinné školní předměty byla s účinností od 1.9.2013 nově zařazena výuka Finanční gramotnosti. (Národní ústav pro vzdělávání, 2013)

3.1 Finanční vzdělávání na základních školách

Předmět *Finanční gramotnost* je na našich školách poměrně nový. Na rozdíl od ostatních předmětů vykazuje tento předmět určitá specifika, využívají se v něm nejruznější nové metody výuky jako například informace z internetu a z médií, prezentační technika, diskuse žáků s učiteli a jiné. Výklad by se měl také opírat o životní zkušenosti a situace, do kterých se člověk jako běžný spotřebitel může dostat. (Navrátilová, 2012, s. 76)

Dříve v České republice finanční gramotnost byla uváděna jako základ výchovy mladých v rodině, ale i ve škole, bylo to v podstatě umění nebo schopnost hospodařit se svými penězi a svým majetkem. (Vybíhal a kol., 2011, s. 15)

Z důvodu realizace základního vzdělávání byl vydán dokument Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále jen RVP). RVP je dle potřeby upravován a aktuálně upravený je platný od 1.9.2013.

K obsahovým změnám v tomto dokumentu došlo po sedmi letech od jeho vzniku a do Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání byla povinně začleněna finanční gramotnost. Cílem této změny je finančně gramotný člověk, který je schopen zabezpečit svoji rodinu, je schopen se orientovat v problematice peněz a cen, zacházet s finančními nástroji jako jsou pojistky, úvěry, debetní karty apod. (Národní ústav pro vzdělávání, 2013)

V tomto dokumentu je vzdělávací obsah základního vzdělávání orientačně rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí, přičemž jednotlivé oblasti jsou tvořeny vždy jedním nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory:

- *Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk)*
- *Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)*
- *Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)*
- *Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)*
- *Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství)*
- *Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)*
- *Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)*
- *Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)*
- *Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)*

(Rámcový vzdělávací program, 2013, s. 14)

Každé vzdělávací oblasti jsou v úvodu charakterizovány, každá charakteristika vyjadřuje postavení a význam dané vzdělávací oblasti v základním vzdělávání a také charakterizuje obsah jednotlivých vzdělávacích oborů konkrétní vzdělávací oblasti. Na tuto charakteristiku potom navazuje *Cílové zaměření vzdělávací oblasti*, které vymezuje, k čemu je dle vzdělávacího obsahu žák veden. (Rámcový vzdělávací program, 2013, s. 14)

Úpravy z roku 2013 v RVP se dotkly i finančního vzdělávání. Prostor k tomuto vzdělávání byl vymezen ve vzdělávací oblasti *Člověk a jeho svět*, více však ve vzdělávací oblasti *Člověk a společnost*.

Vzdělávací oblast *Člověk a jeho svět* je koncipována pouze pro první stupeň základního vzdělávání a jedním z tematických okruhů v této vzdělávací oblasti je okruh *Lidé kolem nás*. V této oblasti se žáci mimo osvojování a upevňování vhodného chování a jednání mezi lidmi, uvědomování si významu pomoci a solidarity, seznamují i se základními právy a povinnostmi. Kromě uvedeného se zde seznamují i se světem financí, jehož cílem je vést žáka k orientaci v problematice peněz a cen a k odpovědnému spravování osobního rozpočtu. Očekávaným výstupem této oblasti je, že se žák „orientuje v základních formách vlastnictví, používá peněz v běžných situacích, odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze, na příkladu ukáže nemožnost realizace všech chtěných výdajů, vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vrátet dluhy“. (Rámcový vzdělávací program, 2013, s. 42)

Další vzdělávací oblast, která přispívá k rozvoji finanční gramotnosti, je *Člověk a společnost*. Tato oblast je určena pro druhý stupeň základní školy a jedním z vzdělávacích oborů v této vzdělávací oblasti je *Výchova k občanství*, která poskytuje nejvíce prostoru pro rozvoj finančního vzdělávání. A právě nejvíce prostoru je poskytováno v nově upraveném tematickém celku *Člověk, stát a hospodářství*. V tomto oboru si žáci mimo jiné rozvíjí orientaci týkající se světa financí, tato vzdělávací oblast je zaměřena na to, aby se žák uměl orientovat v problematice peněz a cen, je veden k odpovědnému spravování osobního, popřípadě rodinného rozpočtu s ohledem na stále se měnící životní situace. Mezi očekávané výstupy uvedené v dokumentu *Rámcový vzdělávací program* týkající se tohoto oboru lze mimo jiné uvést například, že žák sestaví jednoduchý rodinný rozpočet domácnosti, je schopen uvést hlavní příjmy a výdaje, dokáže se vyhnout rizikům při hospodaření s penězi, na příkladech uvede použití debetních a platebních karet, uvede nejčastější druhy pojištění, vysvětlí, jakou funkci plní banky a jaké služby nabízí občanům apod. (Rámcový vzdělávací program, 2013, s. 46-52)

Ke změnám ve finančním vzdělávání došlo z důvodu, že bylo potřeba více upozornit na daná témata a zdůraznit jejich důležitost v dnešní době. Z tohoto důvodu bylo doplněno učivo ve vzdělávacích oborech, do kterých byla začleněna právě finanční gramotnost. (Národní ústav pro vzdělávání, 2013)

3.2 Struktura finančního vzdělávání

V České republice je proces finančního vzdělávání zaměřen na celou populaci. Z důvodů rozdílnosti přístupu ve vzdělávání žáků a dospělých, byla vymezena dvoupilířová struktura finančního vzdělávání, rozdělena na vzdělávání počáteční a vzdělávání další.

- Počáteční vzdělávání - to je vzdělávání například předškolní, základní, střední apod. Garantem úrovně vzdělávání počátečního je stát a to zejména prostřednictvím Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Na základě usnesení vlády České republiky č.1594 ze dne 7. prosince 2005 byl Ministerstvem financí, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvem průmyslu a obchodu připraven *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*, kterým byl popsán proces finančního vzdělávání. Budováním bylo myšleno rozvoj a zvyšování úrovně finanční gramotnosti žáků. Výše uvedený systém obsahuje Standardy finanční gramotnosti, které vymezují cílový stav finančního vzdělávání pro různé stupně vzdělávání.
- Dalším vzděláváním se rozumí takové vzdělávací aktivity, které nejsou počátečním vzděláváním a bývají označovány jako vzdělávání celoživotní. Toto vzdělávání je zaměřeno na dospělou populaci, tedy spotřebitele finančních produktů a služeb.

(Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 16-17)

3.3 Výchova finanční gramotnosti v rodině

„Rozumná hospodárnost nevzniká sama od sebe, ale je výsledkem výchovného úsilí rodiny a školy a dobrého příkladu dospělých.“ (Nováková, 1962, s.31)

Na rodičích je, aby dětem poskytli všestranné znalosti pro jejich život. Je nutné je naučit nejen péči o své zdraví, etiku, občanské odpovědnosti, ale i hospodařit s penězi. Dnes rodiče mají také více možností, jak vychovávat své děti a rozvíjet jejich osobnost a inteligenci. (Winget, 2010, s. 85-86)

Výchovný proces je závislý na různých faktorech, probíhá v různých institucích a je závislý na prostředí, ve kterém probíhá. Každá instituce plní různé funkce, které mají v jednotlivých institucích svá specifika. Zatímco ve škole v rámci výchovné funkce dominuje proces vzdělávací a výchovné působení se orientuje především na kognitivní

složku, tak rodina je instituce, kde se formují v základních obrysech hlavně složky emotivní a konativní. Patří sem povahové vlastnosti, návyky, modely chování.

Instituce rodina má výsadní postavení z hlediska výchovného postavení, protože je prvním výchovným činitelem v životě jedince. Počáteční období života, tj. první tři roky života, je obdobím rozhodujícím pro člověka z důvodu utváření charakteru. Rodina je pro dítě citovým zázemím, je tedy nenahraditelná v oblasti emocionálního vývoje dítěte, má největší význam pro jedince v období předškolního věku. S nástupem do školy její výchovná role slábne s příchodem dalších výchovných činitelů. Významným úkolem rodiny je připravit své dítě na vstup do školy a rozvíjet jeho zájmy.

Další důležitou rolí rodiny je role při rozhodování o profesní dráze, neodmyslitelná je i příprava jedince na založení vlastní rodiny. Člověk si do budoucího manželství přináší vzory, návyky a životní styl z rodiny původní. (Kraus, Jůzl, Tannenbergerová, 2011, s. 58)

Člověk se během svého života setkává s řadou učitelů, kteří ho během života učí spoustu důležitých věcí. Ale nejdůležitější učitel každého dítěte jsou jeho rodiče, kteří jsou pro něj tím největším vzorem. (Kiyosaki, 2003, s. 18)

Touhou a přáním každého rodiče je připravit své dítě co nejlépe pro jeho budoucí život. Z velké části tuto přípravu zajišťuje škola, která dbá nejen o to, aby jedinec získal určité množství vědomostí, ale dítě se ve škole učí myslet, rozvíjí jeho cit, schopnosti a snaží se v dítěti vypěstovat jeho vůli. O toto se snaží v čase, který jí je vymezen, a to prostřednictvím vybraných předmětů. Život a potřeby člověka jsou však mnohem širší a bohatší, a do tohoto uzavřeného okruhu se vše nevejde. A právě proto velmi záleží na rodičích dítěte, zda jsou schopni doplnit a prohloubit působení školy, která pokládá základy. (Smrčka, 1970, s. 175)

Je důležité dítě naučit hospodařit s penězi a majetkem stejně, jako je důležité ho naučit společenským a hygienickým návykům. O tom, jak budou hospodařit jednou s financemi naše děti, záleží především na rodině, na tom, jak rodiče hospodaří s vydělanými financemi a jak k tomu vedou své děti. Pokud se dítě nenaučí hospodařit, umět si peníze rozdělit podle potřeby, naučit se myslet do budoucna, bude se tomu těžko učit později a může na to doplácet po celý svůj život. (Nováková, 1962, s.31)

Jedním z možných prostředků výchovy finanční gramotnosti v rodině je kapesné. Proč rodiče dávají svým dětem kapesné a je vůbec správné svým dětem dávat kapesné? Zda dítě má dostávat kapesné či nikoli, to je otázka, na kterou asi neexistuje definitivní a správná

odpověď. Jsou rodiče, kteří používají kapesné k tomu, aby se zbavili pocitu viny, protože někteří z nich tvrdě pracují a tyto peníze mají dětem nahradit jejich zaneprázdněnost, nedostatek lásky a osobní pozornosti. Jsou však rodiče, kteří nad financemi, které dávají svým dětem, často přemýšlí a kladou si spoustu otázek:

- zda svým dětem dávat kapesné, v jaké výši a v jakém věku začít
- zda svým dětem platit za pomoc v domácnosti
- zda svému dítěti platit za dobrý prospěch ve škole aj.

(Kiyosaki, 2003, s. 211-268)

Čím je dítě starší, tím více touží mít vlastní peníze. Děti jsou závislé na svých rodičích, na jejich financích. Rodiče se o své děti starají, živí je, kupují jim různé věci. Většina rodičů k tomuto dává svým dětem kapesné a nechají na svých dětech, jak s ním naloží. Je dobré při zavedení kapesného si předem domluvit pravidla. (Bailey, Law, 2013, s. 134-135)

Kapesné lze definovat jako částku poskytovanou v pravidelném čase a v pravidelné výši na osobní výdaje dítěte. Je však také důležité, jak je kapesné rodiči prezentováno, zda je kapesné samozřejmost, na kterou mají děti nárok, nebo jako odměna za vykonanou specifickou činnost.

Rodiče, kteří se rozhodnou dávat svým dětem kapesné, by neměli zapomenout své děti učit, jak s penězi zacházet. Ať děti dostávají kapesné nebo jakoukoliv finanční odměnu, je třeba je naučit finanční odpovědnosti, protože na tom, zda jednou budou finančně odpovědné, závisí jejich budoucí finanční úspěchy. (Kiyosaki, 2003, s. 211-268)

Někteří lidé si kladou otázku, zda dítěti za práci a pomoc v rodině dětem platit. Kapesné jsou peníze, které nedávají rodiče svým dětem za vykonanou práci, ale dostávají je pravidelně pro své drobné nákupy. (Laniado, 2012, s. 106-109) Práci pro rodinu by děti měly brát jako pomoc rodičům a za tuto pomoc by neměly být placeni. Pokud však dítě vykoná práci většího rozsahu, je na zvážení rodičů zda své dítě za tuto zvláštní péči a práci neodměnit. Je dobré dítěti vysvětlit, že tato odměna není povinností rodičů, ale jako jejich projev spokojenosti s vykonanou prací a uznáním. Dítě jako člen rodinného kolektivu má nejen určitá práva, ale také celou řadu povinností, které jsou přiměřené jeho věku a jeho schopnostem. Pomoc a práce pro rodinu, to je třeba dítěti vysvětlit, že se musí brát jako samozřejmost, něco jako drobná splátka za všechno, co od rodičů dítě dostává. (Nováková, 1962, s. 15) Děti by si měly uvědomit, že by měly přispívat svou pomocí a činnostmi

v rodině nebo ve společenské skupině, aniž by očekávaly finanční odměnu. Jsou rodiče, kteří ve snaze přinutit své děti k tomu, aby něco udělaly nebo pomohly, se uchylují k tzv. „podplácení“. Jsou však činnosti, které by děti měly dělat samozřejmě a tudíž zadarmo. Mohlo by se totiž také stát, že ve snaze své dítě podplatit se rodiče vzdávají své rodičovské moci a tuto moc předávají svým dětem. Mnozí, ve snaze omluvit tento druh výchovy, nazývají podplácení odměňováním. (Kiyosaki, 2003, s. 211-268)

Další věc, která by měla být oddělena od pravidelného kapesného, jsou odměny za prospěch. Rodiče by neměli své dítě k učení povzbuzovat slibováním peněžitých odměn, ale naopak je třeba dítěti vysvětlit, že učení je jednou z jeho povinností, dítě si musí uvědomit, že se neučí pro rodiče nebo pro finanční odměnu, ale pro sebe a pro svoji budoucnost. (Nováková, 1962, s. 22) Dítě, které se učí jen z důvodu, že za dobrý prospěch dostává zapláceno, se může dostat do problému, pokud rodiče změní strategii a dětem za prospěch přestanou platit. S penězi jako s učební pomůckou je třeba zacházet velmi opatrně. (Kiyosaki, 2003, s. 211-268)

Je potřeba věnovat pozornost tomu, aby kapesné plnilo svou funkci a nemělo by také být podmiňováno dobrým či špatným chováním dítěte. Za špatné chování, je třeba najít jiný způsob, jak na toto chování reagovat, ale kapesného by se špatné chování dítěte nemělo dotknout. Tímto by se mohlo docílit, že láska a dobré chování bude podmíněno penězi a výchova bude zredukována pouze na otázku peněz. (Laniado, 2012, s. 106-109)

O tom, jak děti odměňovat záleží na každém rodiči. Peníze, v tomto případě kapesné, lze chápat jako velice účinnou učební pomůcku. Pokud se dítě naučí dostávat peníze za nic, může se to projevit později v jeho životě. (Kiyosaki, 2003, s. 211-268) Účel, proč dávají rodiče svým dětem kapesné, je naučit své děti dobrému hospodaření. Přestože kapesné bývá omezené a dítě se učí hospodařit s malou částkou, tak i tímto se učí předvídat výdaje. Stanovuje si priority, že nejdříve je třeba uspokojit své potřeby a teprve potom svoje přání, rozhoduje se samo o tom, komu co koupí. Tímto je dítě vedeno k samostatnosti. Dle přibývajících věku, je vhodné kapesné upravovat, tak aby odpovídalo změněným požadavkům a potřebám dítěte.

Kapesné je potřeba udělovat v předem dohodnutý den, aby se dítě mohlo spolehnout na to, že mu v pevně stanovený den bude předána stanovená částka, tak aby dítě mohlo s penězi počítat a předvídavě hospodařit. Pokud jsou děti menší, kapesné lze stanovit například

v týdenním intervalu, u větších dětí je možné stanovit kapesné jednou či dvakrát do měsíce. (Laniado, 2012, s. 106-109)

Dá se s určitostí předpokládat, že dítě často v počátcích utratí celé kapesné za zbytečnosti. Laniado ve své knize radí, nechat ho, ať to udělá, protože pokud si dítě koupí takovou věc, která jeho očekávání nesplní, uvědomí si, že věci je třeba kupovat s rozvahou a rozmyslem a je dobré si i něco odříci. Není dobré dítěti ihned spěchat na pomoc, protože i tímto se naučí, že není třeba mít všechno, co chce, ale je dobré si něco ušetřit. Lépe se však toto vysvětluje dětem o něco starším. (Laniado, s. 92)

To, jak vysoké dítě dostává kapesné je také jistý druh výchovy a vzdělávání v oblasti financí. Není důležité, jaká je celková výše kapesného, ale co všechno si je dítě povinno hradit. Někdo dostává vyšší částku, ze které si hradí nejen drobné útraty, ale třeba i jízdné do školy, obědy a jiné. Naopak děti, které dostávají menší kapesné, a kterým všechno, včetně školních potřeb platí rodiče, se nemusí o nic starat. Tyto děti jsou na tom po finanční stránce daleko lépe, ale zase naopak lépe hospodařit s financemi se naučí děti, které mají s penězi určité povinnosti. (Emilianová, Schweitzerová, 2004, s. 17)

Na trhu se nachází několik publikací pro děti zabývajících se finanční gramotností. Jednou z nich je knížka *Už nikdy na mizině*, která radí dětem například, jak se s rodiči domluvit na výši kapesného, ale třeba i možnosti, jak si přivydělat nějaké peníze navíc drobnými domácími pracemi. (Emilianová, Schweitzerová, 2004)

Další publikace, které by zde měla být uvedena, a která dětem pomáhá objasnit základní ekonomické pojmy a vysvětlit jim některé pojmy ze světa peněz a financí, jsou pohádkové tituly od autorů Evy a Michala Skořepových *Chytré pohádky z lesní mýtiny a Chytré pohádky z městské zahrádky*. Oba autoři mají dlouholeté zkušenosti v oblasti finančního a ekonomického vzdělávání dětí a těmito zkušenostmi originálně obohatili oba pohádkové tituly. Knížky pomáhají nejen rodičům, ale i učitelům vysvětlit dětem základní ekonomické pojmy. Každá pohádka je věnována jednomu tématu z oblasti financí, například dělba práce, nástrahy reklamy a důležité součásti knížek jsou otázky, které jsou uvedeny za každým příběhem. Díky těmto otázkám je možnost si o každém tématu popovídat a spojit jej se skutečným životem. (Skořepa, Skořepová, 2012)

Pokud dítě nedostává kapesné, těžko jej naučit hospodařit s penězi. Rozhodně se tomu nenaučí, pokud se bude jen dívat a pozorovat. U dítěte, které nedostává kapesné a je-li doma drženo příliš zkrátka, se může stát, že si vše začne vynahrazovat, jakmile se dostane

svým rodičům z očí. Nemají pravdu rodiče, kteří tvrdí, že dětem nemohou dávat peníze, protože by si na ně zvykly a utratily by je za zbytečnosti. Děti se musí zvyknout, že peníze k životu patří, a aby je zbytečně neutracely, je jen na rodičích. To, aby děti neutracely své peníze zbytečně, je možné docílit rozumnou výchovou a správným příkladem. Jde o to u dětí vypěstovat zdrženlivost ve vydávání peněz za zbytečnosti a lákavé věci, naučit je část peněz si uložit do budoucna a investovat své finance s rozumem. Jednou z možností, jak tohoto dosáhnout, je kontrola. Pokud se rodiče rozhodnou svým dětem kontrolovat jejich výdaje, je třeba postupovat velmi opatrně a hlavně taktně, aby dítě nemělo pocit, že mu rodiče nevěří. (Nováková, 1962, s. 42-43)

Kapesné je první krok k pravidelnému příjmu. Zavedením kapesného podporují pocit nezávislosti, pomáhají svým dětem pochopit hodnotu peněz a učí své děti rozhodovat, zda celé kapesné utratí, nebo si kapesné ušetří a později si koupí něco hodnotnějšího. (Bailey, Law, 2013, s. 134-135)

4 FINANČNÍ GRAMOTNOST Z HLEDISKA SOCIÁLNÍHO

Konzervativní model chování českých občanů ve finanční oblasti se za poslední období velmi změnil. Dřívější lidská šetrnost a snaha peníze ukládat vystřídalo žití spíše na dluh z důvodu snadno dosažitelných úvěrů, které poskytují různé finanční instituty. (Vybíhal a kol., 2011, s. 55)

4.1 Rodina a peníze, hospodaření domácnosti

Rodiče si často lámou hlavu nad tím, zda s dětmi o penězích mluvit či nikoli. Pokud dojdou k názoru, že ano, pak si pokládají otázku, kdy je ta správná doba. (Laniado, 2002, s. 65)

V každém společenství, ať už v lidském nebo živočišném, je zvykem, že dospělí jedinci pečují o své potomky. V lidském společenství dospělí a děti nemají stejnou schopnost postarat se sami o sebe. Děti jsou závislé na dospělých, nemůžou si vydělávat svoje peníze a proto je na rodičích, aby nezkušenému, a po finanční stránce závislému človíčkovi pomohli, aby vospěl ve šťastného, nezávislého, samostatného a úspěšného jedince. Děti se nejvíce učí z příkladů svých rodičů, jejich úkolem je naučit své děti zacházet s penězi a naučit je hodnotu peněz. (Laut, 1992, s. 74-75)

Pod pojmem *domácnost* si lze představit buď samostatně hospodařícího jedince, nebo skupinu lidí, kteří žijí a hospodaří se společným majetkem, jako je například rodina. (Navrátilová, 2012, s.60)

Rodina je malá sociální skupina, které připadá nezastupitelná úloha v socializačním procesu. Jednou z funkcí rodiny je funkce ekonomická, která dnes vymezuje rodinu „*jako prostor uplatňování různých strategií jejích členů, a to v rámci společného hospodaření*“. (Mühlpachr, Vavřík, 2010, s.115)

Každého jedince nejvíce ovlivňuje rodina, ve které vyrůstá. Rodina má své priority a měla by být schopna hospodařit s financemi a příjmy, které má. Děti si nesou návyky, které získávají od rodičů a je na rodičích naučit své děti hospodařit se svými příjmy, nepodléhat vlivům reklam a odolávat špatným radám a nabídkám týkajících se půjček za „výhodných“ podmínek. A jsou to právě děti, které, i když to tak nevypadá, pozorují a poslouchají,

zůstává jim v paměti, co vidí a slyší, a sami si potom vytváří názor, co peníze znamenají pro život a pro každého jedince. (Laniado, 2002, s. 8)

Jakmile člověk sám získá vědomosti a zkušenosti k čemu peníze jsou, teprve potom je schopen tyto poznatky předat svým dětem. Stejně jako své děti učí chodit, mluvit, později jim pomáhá, když se ve škole učí číst, psát, počítat, stejným způsobem by jim měl předat své zkušenosti s hospodařením s penězi. (Laniado, 2002 s. 10)

U dětí s jejich přibývajícím věkem stoupají i jejich nároky. Je to přirozená reakce života, na děti působí okolí, vliv spolužáků, snaha zalíbit se. Zde velmi záleží na výchově rodičů. Finanční nároky dětí musí být přiměřené možnostem rodiny, ve které dítě vyrůstá. Proto je důležité od určitého věku děti přibrat k rodinnému hospodaření. S dětmi je třeba hovořit otevřeně o příjmech rodiny, o vydáních a jejich potřebách. Je dobré dětem uvádět konkrétní příklady, na kterých budou schopni rozlišit, co je důležité koupit, a na které věci se bude muset šetřit. Děti by měly vědět, že rodina má určitý měsíční příjem, ze kterého je třeba hradit poplatky za bydlení, jídlo, ošacení a jiné náklady důležité pro život. Teprve zbývající část z příjmů může být použito na zpestření a zpříjemnění kvality života jedince a rodiny. (Nováková, 1962, s. 75-76)

Spořením se děti naučí plánovat do budoucna a porozumět vztahu mezi penězi, které si odloží stranou a možnostmi tyto peníze použít na něco později. (Laniado, 2002, s. 94)

Spoření peněz není tak jednoduché jako utrácení. Lze říci, že spoření je opakem utrácení. Pro někoho spoření znamená, že uloží část peněz do „tajné skrýše“, či do kasičky, úspory sice porostou, ale jen pomalu. Jsou však i jiné způsoby spoření, a to, že se peníze vloží do oběhu. To znamená, že peníze se svěří třetí osobě, například bance či jinému peněžnímu ústavu, ke kterému má člověk důvěru, a tyto peníze jsou uloženy na účtu daného člověka. Peněžní ústavy se svěřenými penězi hospodaří a snaží těmito penězi dosáhnout zisku. Část tohoto zisku je vrácen i majiteli účtu. (Bailey, Law, 2013, s. 132)

Každá rodina by měla průběžně sledovat stav svého rozpočtu, sledovat příjmy a hlavně výdaje. (Navrátilová, 2012, s. 110)

Na hospodaření rodiny a rodinný rozpočet lze mít různé názory. Otázky týkající se rodinných financí a plánování rodinného rozpočtu byly položeny i respondentům v rozhovoru v praktické části bakalářské práce a výsledek je uveden v této části. Dle výsledku lze konstatovat, že většina své děti nezasvěcuje do problému hospodaření rodiny.

Rodinný rozpočet si lze představit jako nástroj, pomocí kterého má domácnost pod kontrolou své příjmy a výdaje. Příjmy domácnosti tvoří mzdy, platy, sociální dávky, výživné na děti, zisk z podnikání apod. Naopak výdaje domácnosti tvoří nájemné, platby za elektřinu, plyn, vodu, splátky úvěrů, náklady na dopravu do zaměstnání, do školy, běžné nákupy potravin a jiné. Do výdajů je třeba zahrnout i nepravidelné výdaje jako jsou výdaje na vzdělání, na kulturu, za oblečení, na sport a jiné.

Sečtením všech položek příjmů se získají celkové příjmy za měsíc a sečtením všech položek výdajů celkové výdaje za měsíc. Pokud domácnost vydává více peněz, než má příjmy, dostává se se svými financemi do tzv. deficitu a zadlužuje se. (Navrátilová, 2012, s. 63-64) Děti je třeba zasvěcovat do provozu domácnosti, aby věděly, že chod domácnosti si žádá finanční náklady. „*Musejí vědět, že světlo se tu jen tak neobjeví, když sáhnete na vypínač, ale je třeba za ně zaplatit.*“ (Winget, 2010, s. 146)

„*Potřeba je pocit nedostatku, který jedince nutí, aby nedostatek odstranil. Každý člověk má určité potřeby, které musí uspokojit.*“ (Navrátilová, 2012, s.60)

Neuspokojená potřeba vytváří určitý druh napětí a stav nerovnováhy. K nastolení rovnováhy je vhodné rozpoznat cíl, který uspokojí potřebu a také vybrat způsob chování, který povede k dosažení těchto cílů. Každé chování je vlastně motivováno neuspokojenými potřebami. Jedním z těch, kteří se zabývali teoriemi uspokojování potřeb byl i A.Maslow, který vytvořil nejznámější klasifikaci potřeb, o které věřil, že je základem každé osobnosti. A právě Maslow uvedl následující hierarchii potřeb:

- **Fyziologické** (potřeba kyslíku, potravy, vody a sexu)
- **Jistoty a bezpečí** (potřeba ochrany proti nebezpečí a nedostatku fyziologických potřeb)
- **Sociální** (potřeba lásky, přátelství)
- **Uznání** (potřeba sebedůvěry, sebeúcty a respektu druhých)
- **Seberalizace** (potřeba mít smysluplné cíle, rozvíjet dovednosti, stát se tím v co člověk věří)

(Gregar, Řehoř, Šigut, 2012, s.48)

Děti je důležité naučit rozlišovat, co je potřeba a co už je zbytečnost. Pokud se dítěti všechno dovolí, může se stát, že nebudou umět překonávat překážky při dosahování určitého cíle. Každý rodič by měl mít na paměti, že je důležité u dětí rozvíjet smysl a snahu

pro dosažení určitého cíle. Je nutné je naučit překonávat překážky, se kterými se na cestě za dosažením svého cíle potkají. Je třeba nesnižovat hodnotu vytouženého cíle, nesnižovat hodnotu žádané věci, ale naopak jim ukázat a rozumně vysvětlit, zda daná věc je potřeba a zda není lepší nákup daného odložit popřípadě neuskutečnit jej vůbec. Děti je v rámci jejich věku vhodné zapojit do rozhodování o rodinném rozpočtu. (Laniado, 2002, s. 66)

Dítěti je vhodné vysvětlit, že rodina si stanovuje priority. Jsou věci, bez kterých se nelze obejít a věci, které sice zvyšují kvalitu života, ale pokud na ně momentálně není v rodinném rozpočtu prostor, je nutné nákup odsunout na pozdější dobu. Dítěti tímto dáváme prostor o věci snít, popřípadě se na danou věc těšit. Pokud si děti zvyknou na rozlišování priorit od přání, vytvoří si systém hodnot, který jej bude provázet celý život a povede jej ke správnému užívání peněz. (Laniado, 2002, s. 69-70)

V případě, že se rodina ocitne ve finanční tísní, není dobré to dětem tajit, ale naopak je důležité je do problému zasvětit.

Dětem je třeba sdělit, že peníze jsou pro život velmi podstatné a je důležité s nimi zacházet s rozvahou. Měly by vědět, že kromě bohatství peněžního ještě existuje i jiný druh bohatství, které je v našem životě důležitější. Toto bohatství je měřeno podle vlastností člověka, a jak je člověk schopen se chovat k ostatním a jaké má s ostatními vztahy. (Laniado, 2002, s. 91-92)

Mezi důležité mezníky každého jedince je vstup do zaměstnání. S tímto souvisí, že dítě si vydělá první vlastní peníze a podle toho, jak s nimi dokáže hospodařit, rodiče poznají, jak dobře ho vychovali a připravili na život. (Nováková, 1962, s. 76)

4.2 Zadlužení, předlužení, exekuce

Dluh neboli závazek znamená, že jedna osoba (dlužník) je povinna osobě druhé (věřiteli) něco plnit. (Mlčoch, 1995, s. 27)

Zadlužení českých domácností v posledních letech velmi výrazně narostlo. Jedním z faktorů růstu zadlužení je neustále se zvyšující počet domácností, které mají problém se splácením svých závazků. Toto lze doložit ze stále se zvyšujících počtů nařízených exekucí. (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 14-15)

Problém zadlužení se týká především rodin s nízkými příjmy, rodin, kde je pouze jeden živitel a lze říci, že i rodin se špatnou orientací ve finanční problematice. Tyto rodiny nejsou schopny splácet své dluhy a tímto se dostávají do dluhové spirály. Trend zadlužování se týká i skupin obyvatel s vysokými příjmy, ale současně s nimi roste i zadlužování skupin s nízkými příjmy, s menšími úsporami a závislých na sociálních dávkách. Týká se to především spotřebitelských úvěrů, které více využívají právě rodiny s nízkými příjmy a později se pro tuto skupinu splátky stávají velkou zátěží. Z důvodů finančního zdraví domácností by měli občané být schopni posoudit možnosti, které mají, zaměřovat se pouze na takové dluhy, které mají charakter investice, například hypotéka na bydlení, a pokud jde o spotřebitelské úvěry, měli by občané zvážit své možnosti, aby dluhy měli stále pod kontrolou. (Národní strategie finančního vzdělávání, 2010, s. 14-15)

Před rokem 1989 bylo možné se v případě finančních potíží spolehnout na pomoc státu. To dnes již není možné.

Dluh je pojem, který není mezi lidmi oblíbený. U některých skupin je často spojován s problémy a neschopností platit za věc, na kterou si půjčí. V poslední době se postoj k dluhům velmi změnil, například média často povzbuzují k okamžitému nákupu předmětu s tím, že zaplatit lze později. Dluh se stává problémem, pokud jedinec není schopen plnit své závazky. Je důležité tomu za každou cenu zabránit. Přáním každého by mělo být, nedostat se do dluhové pasti. Pro někoho mohou být následky zadlužení dost děsivé. Člověk žije ve stresu, všechny finance jdou na poplatky nebo úroky, které jsou s dluhem spojeny. O tomto problému je nutné děti neustále poučovat v rámci získávání informací o finanční gramotnosti. (Bailey, Law, 2013, s. 141)

Zadlužení a předlužení – dva rozdílné pojmy, které se mohou plést, ale je třeba tyto pojmy od sebe odlišovat. Předlužení na rozdíl od zadlužení je situace, kdy člověk není schopen své finanční závazky plnit. Nejde pouze o dluhy u bank nebo nebankovních institucí, ale také o dluhy za bydlení, dluhy na splátkách za spotřební zboží, neplacení výživného apod. Rozlišujeme tři stupně předlužení:

- I. stupeň – neschopnost splácet půjčky, spotřebitelské úvěry a podobné dluhy
- II. stupeň - platební neschopnost v oblasti úhrady nákladů za bydlení
- III. stupeň – nedostatek prostředků na jídlo a oblečení

(Vybíhal a kol., 2011, s. 51)

Zatímco se třetím stupněm předlužení, a to s nedostatkem prostředků na jídlo a oblečení je možné se setkat v menším množství případů. S problémy týkajícími se platební neschopnosti v oblasti za bydlení (neplacení nájemného, energií a služeb spojených s bydlením) poměrně často. Důvodů může být hned několik. Jedním z důvodů je, že rodina sice hradí nájemné a poplatky za služby, ale například není schopna hradit vysoké nedoplatky při ročním vyúčtování spotřeb vody a energií. Dalším z důvodů, kdy se rodina dostane do platební neschopnosti, může být spojen s mimořádnou událostí v rodině, například nemocí, úmrtím apod. A v neposlední řadě se rodina do problémů může dostat nezodpovědností některého člena domácnosti, kdy před uhrazením nezbytných potřeb, je upřednostněn nákup relativně nepotřebných věcí. (Vybíhal a kol., 2011, s. 56)

Růstu zadlužení a s tím spojených potíží s předlužením velmi pomáhá také dnešní náhled některých občanů na to, jak s penězi nakládat a také sklon ke konzumnímu životnímu stylu. Situaci ještě mnohdy zhoršují peněžní instituce. Svými marketingovými strategiemi na domácnosti s nabídkou snižování úroků a cílenou reklamou podněcují spotřebitele k nakupování nepotřebných předmětů. (Vybíhal a kol., 2011, s. 55)

Zdravý rozum versus reklama - každodenní zápas jedince, jehož výsledek se dříve nebo později projeví na stavu peněženky. Člověk by se měl uvědomit, že utratit lze jen za to, co skutečně potřebuje, a na co má. (Martínková, 2003, s. 124)

Reklama je informování zákazníka o daném produktu nebo výrobku a má spotřebitele přesvědčit, že daný výrobek potřebuje, ačkoli to nemusí být pravda. Jsou reklamy vyvolávající pocit, že danou věc všichni ostatní mají, jen vy ne. Takové sdělení má moc přesvědčit člověka, že je třeba ladit se svými kamarády a s okolím. Toto však není důvod k nákupu. Reklamy jsou často zaměřeny na děti ve věku 9-14 let, protože vzhledem k jejich mládí se předpokládá, že bude snadnější je přesvědčit a ovlivnit. Tvůrci reklam se domnívají, že tato skupina nemá ustálené potřeby, nejsou většinou věrní jedné značce, ale chtějí zrovna to, co je v módě. (Bailey, Law, 2013, s. 224-225) Přílišné a bezmyšlenkovité nakupování může vést k zadlužení. Nakupování k životu patří a je jeho nezbytnou součástí, ale je důležité rozlišit, co je potřeba, od věci, kterou jedinec pouze chce, nebo se mu jenom líbí. Člověk by měl ovládat své peníze a nedopustit, aby peníze ovládly člověka. (Bailey, Law, 2013, s. 228)

Další fází, která často nastává po bezmyšlenkovitém si půjčování peněz, je situace, že jedinec neodhadne své možnosti dostát svým povinnostem při splácení zapůjčených peněz.

Při neuvážlivém čerpání spotřebitelských úvěrů a následně dalším uzavíráním půjček, které mají pokrýt potřebu splácení prvotních půjček, je možné se dostat do dluhových pastí, ze kterých mnohdy není úniku a nastává situace, kdy je na majetek vydán exekuční příkaz. Na základě tohoto úředního rozhodnutí je exekutorem zabaven majetek, který jde do dražby a výnos z takto vydraženého majetku slouží k úhradě dluhu věřiteli a k uhrazení nákladů na exekuci.

Lze exekuci předejít? Tuto otázku by si měl položit každý před tím, než si začne půjčovat nad rámec svých možností. Každý, kdo se rozhodne vzít si půjčku, by si měl předtím položit následující otázky:

„Potřebuji si skutečně půjčit?“

„Budu schopen půjčku splácet?“

(Navrátilová, 2012, s. 53)

Při půjčování peněz je důležité si prověřit i instituce. Je vhodné se vyvarovat neověřených nabídek tzv. „podomních finančních poradců“. A v neposlední řadě je dobré si prostudovat nabídku daného finančního produktu, podmínky splácení, výši úroku a další poplatky. (Navrátilová, 2012, s. 52-56)

Je pravda, že lidé si v současnosti peněz považují více než dříve. Výrazně se rozšířily nabídky různého druhu, bylo potřeba naučit se investovat do svého zdraví, do vzdělání svého a svých dětí, do bydlení a také myslet na své stáří.

Jak s penězi naložit? To je otázka, kterou slyšíme ze všech stran a také z médií. Neustále jsme vystavováni reklamním nabídkám, bankovní instituty nabízí různé druhy půjček a díky nabízeným úvěrům nám umožňují žít na dluh. (Martínková, 2003, s. 7)

S penězi získanými úvěrem nebo půjčkou je třeba zacházet velmi opatrně. Tyto peníze by se neměly rozmělnit v běžném hospodaření, není dobré si půjčovat například na dovolenou. Naopak půjčovat si je třeba s rozmyslem na věci účelné, perspektivní, nebo k vyřešení mezilidských vztahů, například z důvodu vyrovnání dědictví. (Martínková, 2003, s. 9)

Někteří odborníci naopak zastávají názor, že mírné zadlužení je v dnešní době žádoucí. Tato myšlenka platí nejen pro velké hospodaření, ale i pro docela obyčejnou domácnost. Je však otázkou, co je mírné zadlužení a hlavně jeho účel. Pokud si například běžná rodina chce pořídit byt či dům, je jasné, že bez půjčky by si poříдила bydlení až na samém sklonku

života. Šetřit na cokoli v dnešní době přestalo být moderní. Člověk by však měl mít neustále na paměti, že s úvěrem je to jako s ohněm, může to být dobrý služebník, ale také zlý pán. (Martínková, 2003, s. 9)

Je také si třeba uvědomit, že každý předlužený jedinec představuje nemalé finanční náklady jak pro společnost, tak i pro státní rozpočet. Jedinec pobírající sociální dávky, nezaměstnaný nebo sice pracující, ale na nelegálním trhu práce, způsobuje nárůst transferových plateb státu a také pokles daňových příjmů. Kromě uvedeného dochází také ke zvyšování celospolečenských nákladů, které jsou spojeny s bojem proti důsledkům předlužení, například zvýšenými náklady na sociálních službách, bojem proti kriminalitě apod. (Vybíhal a kol., 2011, s. 55)

4.3 Sociální vyloučení, prevence, pomoc

Sociální vyloučení neboli exkluze znamená vyloučení ze života společnosti a je to pojem, který je v současné době častým předmětem debat o sociálních problémech dnešní moderní společnosti. Sociální vyloučení je spojováno například s odcizením a nepřátelstvím mezi skupinami ve společnosti, některými společensky nekonformními kulturními návyky a také s nedostatečným příjmem a majetkovou nerovností.

Mezi typické důvody sociálního vyloučení lze uvést:

- *Nedostatek finančních prostředků* – v případě nízkého příjmu je nutnost věnovat více času k získání obživy na úkor času, který lze věnovat sociálním kontaktům, zjevná chudoba také vytváří určitou bariéru pro vstup do některých lokalit apod.
- *Nedostatečné vzdělání a znalosti, popřípadě znalosti zastaralé či neadekvátní* – tyto důvody stojí za problémy na trhu práce, ztíženým přístupem ke kulturním statkům, ke vzdělání aj. Lze sem zařadit i jazykovou bariéru, omezené komunikační dovednosti, neinformovanost o sociálních právech, ztráta orientace v bankovních produktech apod.
- *Diskriminace* – špatné zacházení na základě nějakých odlišností od majoritní společnosti.

Mezi typické příklady skupin, které se dostanou do sociálního vyloučení lze uvést lidi nezaměstnané, zdravotně postižené, osamělé matky, ale i lidi bez dostatečného vzdělání, popřípadě ty, kteří se nevyznají v novinkách na trhu. (Mühlpachr, Vavřík, 2010, s. 17-18)

Prevence sociálního vyloučení v důsledku předluženosti je stále častější téma v diskuzích a stala se jedním z předmětů zájmu Evropského roku boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení 2010 v České republice.

Zadlužení domácností v posledních letech velmi roste a tuto expanzi zaznamenaly také spotřebitelské úvěry. Nabídka těchto úvěrů byla rozšířena například i na nákupy vánočních dárků, dovolených apod. Řada občanů v důsledku nedostatečné informovanosti nedokáže vyhodnotit rizikovost své zadluženosti. Zvláště velký problém nastává při schopnosti hradit své dluhy z důvodu, že přišli o práci. Lidé se dostávají do dluhových pastí, na umoření starých dluhů si tvoří dluhy nové. Tady vzniká velké nebezpečí pramenící již ve výchově dítěte v rodině, pokud rodiče pokládají za zcela normální, že vše je možné si pořídit na dluh. Tento příklad si děti z původní rodiny nesou do své budoucí rodiny.

Stále více narůstá počet osob, který jsou snadnými klienty bankovních a nebankovních institucí, kteří se z důvodů neplacení dostávají do dluhových pastí, a tímto stále více narůstá počet osob, kterým byla nařízena exekuce na jejich majetek.

Další problém, který se týká problému předlužení, je ten, že jsou určité skupiny lidí, kteří jsou zneužívány k lichvě. Finanční prostředky je možné získat v podstatě okamžitě, avšak pro klienta za velmi nevýhodných podmínek. Právě mezi nejvíce ohrožené skupiny patří například osoby žijící v sociálně vyloučených komunitách, nezaměstnaní, zvláště nezaměstnaní dlouhodobě, rodiny s jedním příjmem aj.

Řešením problému sociálního vyloučení v důsledku předluženosti je hlavně ve zvýšení informovanosti občanů o negativních důsledcích zadluženosti. Dalším řešením je zvýšení finanční gramotnosti, kdy tato problematika již byla začleněna do školních vzdělávacích programů, jak je uvedeno v kapitole 3. této bakalářské práce. Je také nutné připravit a informovat o vážnosti situace klienty pobytových zařízení, například děti v dětských domovech, aby když opouští tato zařízení, byli schopni rozpoznat „lákavé“ nabídky rychlého získání finančních prostředků a těmto nabídkám dokázali čelit. Současně je třeba stále vytvářet a rozšiřovat sítě finančního poradenství z důvodu posílení finanční gramotnosti a ochrany spotřebitelů. (Předlužení. Internetové stránky Evropského boje proti chudobě a sociálního vyloučení, 2010)

Úloha sociální pedagogiky

Sociální pedagogika se zaměřuje na každodennost života jedince, na zvládání životních situací, zdůrazňuje ochranu jedince před rizikovými vlivy, iniciuje takové změny v sociálním prostředí, které se snaží uvádět do souladu individuální potřeby zájmy jedince s možnostmi společnosti. (Kraus, Sýkora, 2009, s.12)

Sociální pedagogika hraje významnou roli zejména v oblasti prevence, která je definována tak, že se jedná o předcházení nějakým, zpravidla škodlivým vlivům. Preventivní přístup a jeho potřeba byla vyvolána praxí. Je mnohem snadnější a výhodnější z hlediska sociálního, ekonomického aj. problémům předcházet, než je později řešit.

Prevenici lze rozdělit dle oblastí na:

- Primární prevence – veškeré aktivity prováděné s cílem předejít samotnému vzniku problému. Zahrnuje činitele působící na jedince, například škola, rodina. Rodina by měla být v primární prevenci silným článkem. Těžiště primární prevence spočívá v ovlivňování výchovy, ve vzdělávání, volnočasových aktivitách apod.
- Sekundární prevence – je zaměřena na rizikové jedince a skupiny, u kterých je zvýšená pravděpodobnost vzniku problému, např. nemocní, nezaměstnaní, na nízkopříjmové rodiny apod.
- Terciální prevence- spočívá ve zmírnění negativních dopadů, nápravu, eliminaci rizika vytlačení jedince na okraj společnosti, resocializaci apod.

(Kraus, Sýkora, 2009, s.56-58)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUM FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

Praktická část bakalářské práce se nejdříve zabývá metodologickými otázkami výzkumu, přibližuje výzkumný cíl práce, seznamuje s vhodnou výzkumnou metodou. Na závěr se věnuje analýze získaných dat.

5.1 Metody, cíle výzkumu

Ve společenských vědách se užívá dvou základních výzkumných strategií, a to kvalitativní a kvantitativní. (Hendl, 2005, s. 40)

Kvantitativní výzkumná metoda využívá náhodné výběry, experimenty a silně strukturovaný sběr dat pomocí dotazníků, testů, popřípadě pozorování. (Hendl, 2005, s. 46)

Kvalitativní výzkum se považuje za emergentní nebo pružný typ výzkumu. Výzkumník vyhledává informace, analyzuje je, provádí deduktivní a induktivní závěry. Sběr dat a následná analýza probíhají v delším časovém intervalu.

Kvalitativní výzkum zahrnuje přepisy poznámek z pozorování a rozhovorů, osobní komentáře, poznámky a vše, co přibližuje život zkoumaných lidí. (Hendl, 2005, s. 50-52)

Rozhovor je nejpoužívanější, ale také nejobtížnější metodou k získávání potřebných informací. Rozhovor by měl být pro dotazovaného příjemný, měla by se věnovat pozornost na navázání kontaktu a vytvoření bezpečí jak pro respondenta, tak i pro tazajícího. Mezi zásady rozhovoru lze například uvést:

- měly by být stanoveny cíle
- tazající by měl mít rozmyšlen postup při vedení rozhovoru
- mělo by být připraveno prostředí, kde bude rozhovor probíhat
- otázky pokládat jasně a srozumitelně
- neklást více otázek najednou, neklást zbytečné otázky, které nemají nic společného s tématem nebo cílem rozhovoru. (Lazarová, 2007, s.20-21)

Rozhovor je jedna z metod dotazování při výzkumu, je nejběžnější druh komunikace, je to základní forma verbální komunikace. Rozhovor spolu vedou dva nebo více subjektů a prostřednictvím otázek a odpovědí dosahují určitých cílů. V případě rozhovoru je základním předpokladem stejný jazyk a podobná zásoba slov jejich účastníků. Rozhovor má formální i neformální charakter. Formální rozhovor je plánovaný a můžeme sem

zařadit například pracovní rozhovor, přijímací rozhovor, prostě rozhovor, který má předem stanovené cíle. Neformální rozhovor se ve společnosti vyskytuje mnohem častěji, je nenáročný, nemá stanovené cíle, je to takové nezávazné povídání. Cílem každého rozhovoru je získání, objasnění nebo předání určitých informací a pomocí rozhovoru lze řešit různé problémy.

Rozhovor se využívá jak při kvalitativních tak i při kvantitativních přístupech. Při kvantitativním zkoumání se do sběru dat zapojuje více tazatelů, například skupinová diskuze. V kvalitativním zkoumání rozhovor provádí pouze jediná osoba, setkáváme se zde s volným, polo-strukturovaným a strukturovaným rozhovorem.

Volný rozhovor, neboli nestrukturovaný a neformální, se vyznačuje, že nejsou předem dané otázky, při tomto druhu rozhovoru vznikají otázky při přirozené komunikaci mezi tazatelem a tazajícím a otázky mohou být u jednotlivých respondentů různé. Tazající ani nemusí zjistit, že je objektem výzkumného zájmu. Z těchto důvodů je potom problém tohoto druhu rozhovoru zpracovat záznam a vyhodnotit výsledky.

Polo-strukturovaný rozhovor je rozhovor částečně řízený, soubory otázek jsou tazatelem předem připravené, tazatel otázky může pozměnit nebo dle dané situace doplnit. Zpracování takto získaných informací je jednodušší než u volného rozhovoru.

Strukturovaný rozhovor má přesně dané otázky a přesně stanovené i jejich pořadí. Výhoda tohoto druhu rozhovoru je, že vyhodnocení získaných informací je jednoduché z důvodu, že odpovědi jsou vyžadovány co možná nejstručnější a nevýhoda, že není možnost přirozené komunikace během dotazování. (Burdová)

Cílem výzkumu je provést analýzu finančního vzdělávání v rodině a je zaměřen na jeden z možných nástrojů formování finanční gramotnosti, a to na kapesné.

5.2 Výběr respondentů

Pro účely výzkumu v rámci této bakalářské práce byla jako vhodnější varianta zvolena kvalitativní výzkumná metoda - strukturovaný rozhovor. Otázky byly předem připraveny, rozděleny do několika okruhů a postupně pokládány vybraným respondentům.

O rozhovor jsem požádala pět respondentů, konkrétně byli osloveni rodiče žáků základních škol. Respondenty jsem vybírala tak, aby zde byly zastoupeny rodiny z různých sociálních

poměrů. Byly osloveny rodiny, kde jsou oba rodiče zaměstnaní, oslovila jsem matku – samoživitelku, která žije ve společné domácnosti s rodiči, dále rodiče dětí, jejichž otec podniká. Vzorek respondentů odpovídá tématu bakalářské práce. Počet dětí v rodinách bylo jedno nebo dvě děti ve věkovém rozmezí od 8 do 14 let.

Na připravené otázky odpovídaly matky. Na začátku rozhovoru byly všechny respondentky seznámeny s tématem této bakalářské práce. Musím podotknout, že téma se jim jevilo zajímavě a velmi rády a ochotně odpovídaly na položené otázky.

Otázkami jsem chtěla zjistit, jaký je názor rodičů na vyplácení kapesného pro děti, v jakém intervalu dostávají jejich děti kapesné, zda zastávají názor, že tímto krokem učí své děti nejen hospodařit se svými penězi, ale vedou je i k zodpovědnosti ve finančním plánování. V posledním okruhu otázek jsem chtěla vědět a znát jejich názor, zda na finančním vzdělávání by se měla podílet nejen rodina, ale i škola.

V rozhovoru bylo položeno celkem 21 otázek zaměřených na oblast finančního vzdělávání v rodině. Tyto otázky byly rozděleny do několika okruhů.

Dále byly upozorněny, že jejich odpovědi budou zaznamenávány a použity pouze jako studijní podklad k této bakalářské práci.

5.3 Vlastní výzkum

V této kapitole budu interpretovat informace získané na základě rozhovorů s matkami dětí ze základních škol. Pro zjednodušení a lepší orientaci v odpovědích použiji křestní jména těchto žen. Na mé otázky odpovídaly Petra, Patricie, Ludmila, Jana a Jitka. Předem jsem si připravila otázky a odpovědi jsem si zaznamenávala. Pokládala jsem otázky tak, aby se na ně odpovídalo jednoduše, heslovitě nebo pokud možno jednou větou. V některých otázkách, jsem pro větší upřesnění a zjednodušení, nabídla možnosti, ze kterých bylo možno vybrat odpověď.

Při zahájení rozhovoru jsem zjišťovala, kolik je v rodině dětí a v jakém věkovém rozmezí. Dále jsem mapovala, zda dítě vyrůstá s oběma rodiči, nebo pouze s matkou, popřípadě s otcem, zda jsou oba zaměstnaní, popřípadě, zda rodiče podnikají.

Otázka č. 1 Kolik máte dětí?

Otázka č. 2 Věk dítěte/dětí.

Otázka č. 3 Jaké jsou Vaše rodinné poměry? (zda žije dítě s oběma rodiči, zda jsou zaměstnaní, zda žijí ve městě či na venkově)

Odpovědi:

PETRA:

Otázka č. 1 „*děti 2*“, Otázka č. 2 „*věk dětí 9 a 13*“, Otázka č. 3 „*děti žijí s oběma rodiči, matka zaměstnaná, otec podniká, žijeme ve městě*“.

PATRICIE:

Otázka č. 1 „*děti 2*“, Otázka č. 2 „*věk dětí 8 a 10*“, Otázka č. 3 „*děti žijí s oběma rodiči, oba zaměstnaní, žijeme ve městě*“.

LUDMILA:

Otázka č. 1 „*dítě 1*“, Otázka č. 2 „*věk dítěte 12*“, Otázka č. 3 „*dítě žije pouze s matkou, ve společné domácnosti s námi žijí ještě prarodiče, matka zaměstnaná, prarodiče ve starobním důchodu, žijeme na venkově*“.

JANA:

Otázka č. 1 „*děti 2*“, Otázka č. 2 „*věk dětí 9 a 14*“, Otázka č. 3 „*děti žijí s oběma rodiči, oba zaměstnaní, žijeme ve městě*“.

JITKA:

Otázka č. 1 „*děti 1*“, Otázka č. 2 „*věk dítěte 9*“, Otázka č. 3 „*dítě žije s oběma rodiči, oba zaměstnaní, žijeme ve městě*“.

Jak z uvedeného vyplývá, všechny děti jsou v rozmezí věku od 8 do 14 let a všechny navštěvují základní školu, tudíž jsou předmětem zájmu této bakalářské práce. Matky Petra, Patricie a Jana mají dvě děti, Ludmila a Jitka po jednom dítěti. Kromě dítěte Ludmily, všechny děti vyrůstají s oběma rodiči, dítě Ludmily žije pouze s matkou a ve společné domácnosti s prarodiči. Kromě jednoho rodiče, který podniká – je osoba samostatně výdělečně činná, jsou všichni zaměstnaní a kromě Ludmily, která žije s rodiči a se svým dítětem na venkově, ostatní rodiny žijí ve městě.

Dalšími otázkami jsem se chtěla dozvědět, zda jejich děti dostávají kapesné, v jakém intervalu a v jaké výši. Z těchto odpovědí mě zajímalo, zda u dětí, pokud jsou různého věku, je i různá výše kapesného.

Otázka č. 4 Dostává/jí Vaše dítě/děti kapesné, pokud ano, v jakém intervalu?

Otázka č. 5 V jaké výši dostává/jí dítě/děti kapesné?

Odpovědi:

PETRA:

Otázka č. 4 „*ano, měsíčně*“, Otázka č. 5 „*oba stejně 150,- Kč*“.

PATRICIE:

Otázka č. 4 „*ano, měsíčně*“, Otázka č. 5 „*oba dostávají stejně, částka je různá, pohybuje se mezi 50 -100,-Kč*“.

LUDMILA:

Otázka č. 4 „*ano, týdně*“, Otázka č. 5 „*20,- Kč*“.

JANA:

Otázka č. 4 „*ano, měsíčně*“, Otázka č. 5 „*mladší 100,- Kč, starší 150,- Kč*“.

JITKA:

Otázka č. 4 „*ano, týdně*“, Otázka č. 5 „*20,- Kč*“.

Všechny děti oslovených rodičů dostávají kapesné, většinou měsíčně, pouze dvě matky uvedly, že zvolily týdenní interval. Až na jednu matku, která ve výši kapesného zohledňuje věk dítěte, věk dítěte matky nezohledňují a kapesné, pokud jsou v rodině děti dvě, dostávají obě děti stejné. Z uvedeného je zřejmé, že výše kapesného se pohybuje v maximální částce 150,- Kč měsíčně. Všechny děti mají výši kapesného pevně stanovenou, pouze u dětí matky Patricie není částka pevně daná, pohybuje se mezi 50,-Kč až 100,- Kč, a jak bude uvedeno v odpovědích na následující otázky, částka je závislá na různých faktorech, např. dobrý prospěch ve škole, pomoc v domácnosti a jiné.

Následující dvě otázky jsou zaměřeny na zjištění, zda to, že děti dostávají kapesné pravidelně, je ovlivňuje pro další život, zda lépe zacházejí s penězi a zda tímto krokem rodiče vedou své děti k samostatnému hospodaření.

Otázka č. 6 Zastáváte názor, že pokud děti dostávají kapesné pravidelně, jsou tyto děti šetrnější než děti, které mají volný přístup k penězům.

Otázka č. 7 Zastáváte názor, že pokud děti dostávají kapesné pravidelně, vedete je k samostatnému hospodaření.

Odpovědi:

PETRA:

Otázka č. 6 „ano“, Otázka č. 7 „ano“.

PATRICIE:

Otázka č. 6 „ano i ne, záleží na více faktorů“, Otázka č. 7 „ano“.

LUDMILA:

Otázka č. 6 „ano“, Otázka č. 7 „ano“.

JANA:

Otázka č. 6 „ano“, Otázka č. 7 „ano“.

JITKA:

Otázka č. 6 „ano“, Otázka č. 7 „ano“.

V těchto otázkách se všechny matky shodly, že pokud dítě dostává kapesné pravidelně, vedou své děti k samostatnému hospodaření. Na otázku č.6, zda dítě, které dostává kapesné pravidelně, je šetrnější, než dítě, které má volný přístup k penězům, se kromě jedné matky, která zastává názor, že záleží na více faktorů, ostatní shodly, že ano.

Dalšími dvěma otázkami jsem chtěla zjistit, zda rodiče výši kapesného něčím podmiňují a zda si jejich děti získávají i jiné finance svou vlastní aktivitou.

Otázka č. 8 Je kapesné něčím podmíněno? (např. pomoc v domácnosti, dobrý prospěch ve škole apod.)

Otázka č. 9 Vedete dítě/děti k tomu, aby, kromě kapesného, si děti získávaly finance i svou vlastní aktivitou? (např. odměny za pomoc v rodině, prospěch ve škole aj)

Odpovědi:

PETRA:

Otázka č. 8 „ano“, Otázka č. 9 „ano“.

PATRICIE:

Otázka č. 8 „ano“, Otázka č. 9 „ne, toto zohledňuji ve výši kapesného“.

LUDMILA:

Otázka č. 8 „ne“, Otázka č. 9 „ano“.

JANA:

Otázka č. 8 „ano“, Otázka č. 9 „ano“.

JITKA:

Otázka č. 8 „ne“, Otázka č. 9 „ano“.

Na otázku, zda je kapesné u dětí něčím podmíněno, se tři matky shodly na tom, že ano, a dvě zastávají názor, že nikoli. Na otázku, zda jsou děti vedeny k vlastní aktivitě, aby si své finance nad rámec kapesného, získávaly samy, vlastní aktivitou, odpověděly všechny, až na jednu matku, která prospěch ve škole a pomoc v rodině již zohledňuje ve výši pravidelného kapesného, že ano.

V další části otázek mne zajímalo, jestli děti dostávají i jiné peníze. Měla jsem na mysli, zda u příležitostí např. narozenin, Vánoc dostává dítě i další finance, ať už od rodičů, či od ostatních členů rodiny.

Otázka č. 10 Dostává Vaše dítě/Vaše děti i jiné další peníze?

Otázka č. 11 Vyjmenujte příležitosti (narozeniny, Vánoce aj)

Odpovědi:

PETRA:

Otázka č. 10 „ano“, Otázka č. 11 „narozeniny, Vánoce, odměna za pomoc v domácnosti“.

PATRICIE:

Otázka č. 10 „ano“, Otázka č. 11 „narozeniny“.

LUDMILA:

Otázka č. 10 „ano“, Otázka č. 11 „od rodičů ne, pouze od příbuzných – narozeniny, Vánoce, za vysvědčení“.

JANA:

Otázka č. 10 „ne“, Otázka č. 11 „žádné jiné peníze nedostávají“.

JITKA:

Otázka č. 10 „ano“, Otázka č. 11 „od rodičů ne, pouze od prarodičů – narozeniny, Vánoce, za vysvědčení“.

Jak z výše uvedeného vyplývá, většina dětí dostává kromě kapesného ještě finance k různým významným příležitostem. Většinou převládají narozeniny, ale v odpovědích se objevují i Vánoce, za vysvědčení, ale i za pomoc v domácnosti. Matky Ludmila a Jitka ve svých odpovědích uvedly, že tyto finance jejich děti nedostávají od rodičů, ale od ostatních členů rodiny. Děti matky Jany žádné finance kromě kapesného nedostávají.

Zajímalo mne, jestli rodiče mají přehled o tom, jak děti se svými penězi nakládají, zda se jejich děti s nimi jako s rodiči radí, jak se svými financemi naloží a zda celé kapesné utratí či, zda si část z kapesného ušetří.

Otázka č. 12 Máte jako rodiče přehled, jak Vaše dítě/děti nakládá s penězi?

Otázka č. 13 Utratí Vaše dítě/děti celé kapesné nebo si část ušetří?

Otázka č. 14 Radí se s Vámi dítě/děti, jak se svými financemi naložit?

Odpovědi:

PETRA:

Otázka č. 12 „ano“, Otázka č. 13 „většinou část ušetří“, Otázka č. 14 „ne“.

PATRICIE:

Otázka č. 12 „ano“, Otázka č. 13 „část kapesného ušetří“, Otázka č. 14 „ne“.

LUDMILA:

Otázka č. 12 „ano“, Otázka č. 13 „ne, celé kapesné neutratí, ušetřenou část si ukládá do pokladničky“, Otázka č. 14 „ano“.

JANA:

Otázka č. 12 „ano“, Otázka č. 13 „*celé kapesné obvykle neutratí*“, Otázka č. 14 „ne“.

JITKA:

Otázka č. 12 „ano“, Otázka č. 13 „*většinu kapesného ušetří*“, Otázka č. 14 „ne“.

Matky se všechny shodly na tom, že mají přehled, jak jejich děti nakládají s penězi, dále se matky shodly, že jejich děti vždy část kapesného i finance jim darované k různým příležitostem ušetří a kromě jedné matky se děti s rodiči, jak naloží se svými financemi, neradí a rozhodují si samy, za co jej utratí.

Další část otázek jsem zaměřila na to, zda jako rodiče dětí se oni podílí na znalostech týkajících se všeobecného přehledu v oblasti financí a požádala jsem je o odpověď, jednou nebo dvěma větami, jakým způsobem se tomto podílí.

Otázka č. 15 Podílíte se vy jako rodiče na tom, aby Vaše dítě/děti mělo/y všeobecný přehled v oblasti financí?

Otázka č. 16 Pokud ano, popište jak.

Odpovědi:

PETRA:

Otázka č. 15 „ano“, Otázka č. 16 „*vedeme je k tomu, že je třeba mít práci z důvodu stálého příjmu, že člověk by si měl kupovat jen to, na co má finance*“.

PATRICIE:

Otázka č. 15 „ne“, Otázka č. 16 „*těmito věcmi děti prozatím nezatěžujeme*“.

LUDMILA:

Otázka č. 15 „ano“, Otázka č. 16 „*učím své dítě, že může utratit jen tolik peněz kolik má, i to, že půjčovat si vede člověka do dluhových pastí*“.

JANA:

Otázka č. 15 „ano“, Otázka č. 16 „*chci, aby mé děti věděly, že půjčovat si zbytečně a nad rámec svých možností, není dobrá cesta*“.

JITKA:

Otázka č. 15 „ano“, Otázka č. 16 „v rámci jejího věku, se jí snažím zasvětit do problémů dluhů, špatných reklam, a že může utratit jen tolik, kolik má příjem“.

V této části otázek se většina matek shodla, že děti je třeba připravit na život a snaží se svým dětem poskytnout informace týkající se této oblasti.

Na první z těchto dvou otázek, se kromě jedné matky, všechny shodly, že se podílí na znalostech svých dětí v oblasti finančního vzdělávání. Matka Patricie uvedla, že touto oblastí své děti prozatím nezatežuje. Ostatní matky ve svých odpovědích uvedly, že děti je třeba informovat například o tom, že mohou utratit jen takovou částku, kterou mají, a půjčování si není ta správná cesta, kterou by se měly vydat. Matka Petra ještě uvedla, že své děti vede k tomu, že v dnešní době je důležité mít práci z důvodu stálého a pravidelného příjmu.

Následující okruh otázek jsem zaměřila na rodinné finance. Připadalo mi vhodné do rozhovoru zařadit i otázku, zda dětem rodiče založili vlastní bankovní konto, jestli se svými dětmi hovoří o rodinných financích a poslední otázka se týkala plánování rodinného rozpočtu.

Otázka č. 17 Zřídili jste svému dítěti/svým dětem vlastní bankovní konto?

Otázka č. 18 Mluvíte s dítětem/děťmi otevřeně o rodinných financích?

Otázka č. 19 Zapojujete své dítě/děti do plánování rodinného rozpočtu?

Odpovědi:

PETRA:

Otázka č. 17 „ne“, Otázka č. 18 „ano“, Otázka č. 19 „ne“.

PATRICIE:

Otázka č. 17 „ne“, Otázka č. 18 „ne“, Otázka č. 19 „ne“.

LUDMILA:

Otázka č. 17 „ne“, Otázka č. 18 „ano“, Otázka č. 19 „ano, v rámci jeho věku“.

JANA:

Otázka č. 17 „ne“, Otázka č. 18 „ano“, Otázka č. 19 „ne“.

JITKA:

Otázka č. 17 „ano“, Otázka č. 18 „ano“, Otázka č. 19 „ne“.

Na otázku, zda svým dětem zřídili rodiče vlastní bankovní konto, všechny, kromě jedné matky odpověděly, že nikoli. Já sama zastávám názor, že v dnešní době, kdy ve většině obchodů je možné platit platební kartou a většina platebních transakcí probíhá bezhotovostně pomocí internetového bankovníctví, je důležité, aby se naše děti s touto formou hospodaření seznámily. I toto podle mého názoru patří do oblasti finančního vzdělávání a myslím si, že je důležité i s tímto vzděláváním začít u dětí již na základní škole.

Druhá z této skupiny otázek se týkala rodinných financí. Tady se opět většina shodla, že své děti informují o hospodaření rodiny, a co se týká otázky týkající se plánování rodinného rozpočtu, tak tady naopak většina matek uvedla, že své děti do plánování rodinného rozpočtu nezapojují. Pouze matka Ludmila uvedla, že své dítě s ohledem na věk do plánování rodinného rozpočtu zapojuje. Je zajímavé, že je to matka, která své dítě vychovává sama, bez přítomnosti otce.

Posledními dvěma otázkami jsem chtěla znát názor rodičů na vzdělávání týkající se finanční gramotnosti, zda na tomto vzdělávání se má podílet pouze škola či pouze rodiče, nebo zastávají názor, že je třeba, aby na tomto vzdělávání se podíleli společně. Dále mne zajímalo, zda souhlasí se zavedením předmětu „Finanční gramotnost“ jako povinného předmětu ve školní výuce.

Otázka č. 20 Váš názor na vzdělávání (získávání informací) týkající se finanční gramotnosti:

- na vzdělávání se má podílet jen škola
- na vzdělávání se má podílet jen rodina
- na vzdělávání se má podílet společně škola i rodina

Otázka č. 21 Souhlasíte se zavedením předmětu „Finanční gramotnost“ jako povinného předmětu ve výuce na základních školách?

Odpovědi:

PETRA:

Otázka č. 20 „*na vzdělávání se má podílet společně rodina i škola*“, Otázka č. 21 „*ano*“.

PATRICIE:

Otázka č. 20 „*na vzdělávání se má podílet společně rodina i škola*“, Otázka č. 21 „*ano*“.

LUDMILA:

Otázka č. 20 „*na vzdělávání se má podílet společně rodina i škola*“, Otázka č. 21 „*ano*“.

JANA:

Otázka č. 20 „*na vzdělávání se má podílet společně rodina i škola*“, Otázka č. 21. „*ano*“.

JITKA:

Otázka č. 20 „*na vzdělávání se má podílet společně rodina i škola*“, Otázka č. 21 „*ano*“.

Co se týká těchto otázek, tak všechny matky se shodly na tom, že na vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti je potřeba, aby se podíleli jak rodiče, tak škola současně. Dále zde panovala shoda týkající zavedení předmětu „Finanční gramotnost“ jako povinného předmětu na základních školách. Všechny uvedly, že souhlasí, aby tento předmět byl vyučován jako samostatný předmět již na základních školách.

5.4 Analýza výsledků výzkumu

Názory lidí, zda svým dětem dávat kapesné či nikoli, se různí. Různí se také názor, jaká výše kapesného je pro daný věk ta správná.

Cílem praktické části této bakalářské práce bylo zjistit názory rodičů na téma finanční vzdělávání. O rozhovor byli požádáni rodiče – matky, jejichž děti jsou žáci základní školy. Matky odpovídaly na předem připravené otázky, které se zabývaly finančním vzděláváním v domácím prostředí, na vyplácení kapesného. Bylo položeno celkem 21 otázek, které byly rozděleny do několika okruhů. Tyto otázky byly zaměřeny tak, aby bylo možné zjistit, jaké mají názory na danou problematiku, jak rodiče informují a připravují své děti na životní cestu po stránce finančních znalostí, zda své děti vedou k zodpovědnosti a zda by se na finančním vzdělávání měla podílet nejen rodina, ale i škola.

Co se týká kapesného, z provedeného výzkumu jednoznačně vyplynulo, že všichni rodiče svým dětem kapesné vyplácí v pravidelných intervalech. Zastávají názor, že tímto krokem učí své děti hospodařit se svými penězi a zároveň je vedou k zodpovědnosti.

V rámci vyhodnocování odpovědí mě zaujaly odpovědi na otázky č. 15 a 16, které se týkaly všeobecného přehledu v oblasti financí. Většina oslovených respondentů se shodla, že se svým dětem snaží poskytnout informace z této oblasti, informují je například o tom, že utratit lze jen tolik peněz, kolik mají, o možných následcích špatného hospodaření apod.

Z uvedených odpovědí je zřejmé, že všichni oslovení rodiče si uvědomují důležitost finančního vzdělávání v rodině a také důležitost jejich příkladu, kdy právě tímto příkladem připravují své děti na život a překážky, které mohou během jejich cesty životem nastat.

V odpovědích také panovala shoda, že na finančním vzdělávání by se měla podílet nejen rodina, ale i škola, protože finanční vzdělávání se ukazuje jako velmi důležité v dnešní moderní společnosti a jeho zavedení do výuky na základní škole je velký krok vpřed.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsem se zabývala tématem, o kterém se v současné době velmi hovoří, a to je finanční gramotnost. Mým cílem bylo analyzovat finanční vzdělávání v rodině, především jsem chtěla zjistit, jak se rodiče podílí na vzdělávání v této oblasti a zaměřila jsem se na kapesné, jako jedno z možných nástrojů pro formování finanční gramotnosti.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, a to na teoretickou a praktickou. Obsahuje celkem pět kapitol. V teoretické části byly zpracovány poznatky a informace, které byly získány studiem literatury a materiálů týkajících se dané problematiky. Praktická část bakalářské práce obsahuje metody, cíle výzkumu, výběr respondentů, vlastní výzkum a poslední část se zabývala analýzou získaných dat.

Vzdělání je důležitým předpokladem k orientaci lidí v současné moderní společnosti. Z důvodu rostoucího vývoje nabídky finančních produktů a služeb proto vzrůstá i důležitost finančního a ekonomického vzdělávání. Velkým krokem dopředu bylo zavedení předmětu Finanční gramotnost mezi povinné předměty na základní škole. Výuka finanční gramotnosti může žáka vybavit k odpovědné účasti ve světě financí.

Finance mají na život člověka stejný nebo podobný vliv jako vztahy, zdraví nebo práce. Finanční vzdělávání je velmi důležité, neboť řada lidí se vlivem neznalostí v tomto oboru dostává do velmi složitých životních situací, protože se svými penězi neumí nakládat.

Sociální pedagogika se zaměřuje na každodennost života jedince a hraje významnou roli zejména v oblasti prevence proti neuváženému předlužování. Cílovou skupinou pro preventivní působení jsou rodiny s nízkými příjmy, ohrožené a sociálně znevýhodněné skupiny apod. Sociální pedagog může působit na jedince a tím předcházet vzniku tíživých sociálních situací z důvodu předluženosti a minimalizovat negativní společenské dopady, například sociální vyloučení.

Bakalářská práce byla pro mne velkým přínosem a informace získané studiem při zpracovávání této práce mi umožnily rozšířit si znalosti v oblasti finanční gramotnosti a finančního vzdělávání. Jsem přesvědčená, že práce může být přínosem i pro ostatní čtenáře, zejména pro rodiče dětí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BAILEY,G., LAW, F., Moje peníze. Praha: Albatros Media a.s., 2013, 256s. ISBN 978-80-266-0195-1
2. BURDOVÁ, K., Rozhovor. Dostupný na: <http://kisk.phil.muni.cz/wiki/Rozhovor>. [online]. [cit. 2014-04-13].
3. ČERNOHORSKÝ,J., TEPLÝ, P. Základy financí. Praha: Grada Publishing,a.s., 2011, 304s. ISBN 978-80-247-3669-3
4. EMILIANOVÁ,C., SCHWEITZEROVÁ, A., Už nikdy na mizině!. Praha 3: BB/art s.r.o., 2004, 100s. ISBN 80-7341-144-X
5. GREGAR,A., ŘEHOŘ,A., ŠIGUT,Z., Personální management. Brno: Institut mezioborových studií, 2012, 117s.
6. HENDL,J., Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005, 408s. ISBN 978-80-247-1369-4
7. HORELOVÁ, E., Děti a peníze. Státní pedagogické nakladatelství, n.p., Praha:1963, 98s.
8. JEŽEK, T., Peníze a trh. Praha: Portál, s.r.o., 2002, 148s. ISBN 80-7178-685-3
9. KIYOSAKI, Robert T. Bohaté dítě, chytré dítě. Praha: Pragma, 2003, 294s. ISBN 80-7205-949-1
10. KIYOSAKI, Robert T. Nefér výhoda. Praha: Pragma, 2011, 288s. ISBN 978-80-7349-263-2
11. KOCIÁNOVÁ, H., Finanční gramotnost v kostce. Olomouc: Anag, spol. s r.o., 2012, 152s. ISBN 978-80-7263-767-6
12. KRAUS, B., JŮZL, M., TANNENBERGEROVÁ, M., Teorie výchovy. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, 92s. ISBN 978-80-87182-04-8
13. KRAUS, B., SÝKORA, P., Sociální pedagogika I. Brno: Institut mezioborových studií, 2009, 63s.
14. LANIADO, N., Děti a peníze. Praha: Portál, s.r.o., 2002, 118s. ISBN 80-7178-671-3
15. LAUT, P., Peníze jsou moji přátelé. Praha: Talpress spol. s r.o., 1992, 140s
16. LAZAROVÁ, B., Možnosti poznávání lidí. Brno: Institut mezioborových studií, 2007, 53s.

17. MARTÍNKOVÁ, E., (Ne)máte peníze Co s tím?. Havlíčkův Brod., Fragment, 2003, 152s. ISBN 80-7200-482-4
18. MLČOCH, J., Malá ekonomická encyklopedie. Linde Praha a.s., Praha:1995, 166s. ISBN 80-85647-86-9
19. MŮHLPACHR, P., VAVŘÍK, M., Sociální patologie. Brno: Institut mezioborových studií, 2010, 123s.
20. *Národní strategie finančního vzdělávání* [online]. Praha: Ministerstvo financí, 2010. Aktualizované znění. Dostupný na: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_vzdelavani_MF2010.pdf. In: [online]. [cit. 2014-04-16].
21. Národní ústav pro vzdělávání, Tisková zpráva MŠMT:Úprava RVP ZV bude platit 2013. Dostupný na: <http://www.nuv.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/tiskova-zprava-msmt-uprava-rvp-zv-bude-platit-od-zari-2013>. [online]. [cit. 2014-04-13].
22. NAVRÁTILOVÁ, P., Finanční gramotnost – učebnice učitele. Brno:Computer Media s.r.o.,2012, 120s. ISBN 978-80-7402-107-7
23. *Předlužení*. Internetové stránky Evropského boje proti chudobě a sociálního vyloučení. Dostupný na: <http://www.ey2010.cz/predluzeni/> [online]. [cit. 2014-04-13].
24. SKOŘEPOVÁ, E., SKOŘEPA, M., Chytré pohádky z lesní mýtiny. Praha:Grada Publishing, a.s.,2012, 88s. ISBN 978-80-247-4373-8
25. SKOŘEPOVÁ, E., SKOŘEPA, M., Chytré pohádky z městské zahrádky. Praha:Grada Publishing, a.s.,2012, 88s. ISBN 978-80-247-4374-5
26. SMRČKA, F. a kol., ABC rodinné výchovy. Státní pedagogické nakladatelství., Praha:1970, 269s.
27. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online]. Praha: společný dokument Ministerstva financí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva průmyslu a obchodu, 2007. Aktualizované znění. Dostupný na: <http://www.msmt.cz/vzdelavaniúsystem-budovani-financnigramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach> [cit. 2014-04-13].
28. VYBÍHAL, V. a kol. Slabikář finanční gramotnosti: učebnice základních 7 modelů finanční gramotnosti. 2. Aktualizované vydání Praha: Cofet,2011, 416s. ISBN 978-80-9043-96-1-0

29. *Výzkumný ústav pedagogický, Gramotnosti ve vzdělávání.* Dostupný na:
http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/06/Gramotnosti_ve_vzdelavani_soubor_studii1.pdf. [online].
[cit. 2014-04-13].
30. WINGET, L., *Za svoje děti si můžete sami aneb Jablko nepadne daleko od stromu.*
Praha:Euromedia Group, k.s., 2010, 180s. ISBN 978-80-249-1805-1

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

RVP Rámcový vzdělávací program.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr.1 Složky finanční gramotnosti.....	19
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Výzkumné otázky

PŘÍLOHA P I: VÝZKUMNÉ OTÁZKY

- Otázka č. 1 Kolik máte dětí?
- Otázka č. 2 Věk dítěte/dětí.
- Otázka č. 3 Jaké jsou Vaše rodinné poměry? (zda žije/í dítě/děti s oběma rodiči, zda jsou zaměstnaní, zda žijí ve městě či na venkově)
- Otázka č. 4 Dostává/jí Vaše dítě/děti kapesné a v jakém intervalu?
- Otázka č. 5 V jaké výši dostává/jí dítě/děti kapesné?
- Otázka č. 6 Zastáváte názor, že když děti dostávají kapesné pravidelně, jsou tyto děti šetrnější než děti, které mají volný přístup k penězům.
- Otázka č. 7 Zastáváte názor, že když děti dostávají kapesné pravidelně, vedete je k samostatnému hospodaření.
- Otázka č. 8 Je kapesné něčím podmíněno? (např. za pomoc v domácnosti, dobrým prospěchem ve škole aj.)
- Otázka č. 9 Vedete dítě/děti k tomu, aby, kromě kapesného, si děti získávaly finance i svou vlastní aktivitou? (např. odměny za pomoc v rodině, prospěch ve škole aj.)
- Otázka č. 10 Dostává Vaše dítě/Vaše děti i jiné další peníze?
- Otázka č. 11 Vyjmenujte příležitosti (narozeniny, Vánoce aj.)
- Otázka č. 12 Máte jako rodiče přehled, jak Vaše dítě/děti nakládá s penězi?
- Otázka č. 13 Utratí Vaše dítě/děti celé kapesné nebo si část ušetří?
- Otázka č. 14 Radí se s Vámi dítě/děti, jak se svými financemi naložit?
- Otázka č. 15 Podílíte se vy jako rodiče na tom, aby Vaše dítě/děti mělo/y všeobecný přehled v oblasti financí?
- Otázka č. 16 Pokud ano, popište jak.
- Otázka č. 17 Zřídili jste svému dítěti/svým dětem vlastní bankovní konto?
- Otázka č. 18 Mluvíte s dětmi otevřeně o rodinných financích?

Otázka č. 19 Zapojujete dítě/děti do plánování rodinného rozpočtu?

Otázka č. 20 Váš názor na vzdělání (získávání informací) týkající se finanční gramotnost:

- na vzdělání se má podílet jen škola
- na vzdělání se má podílet jen rodina
- na vzdělání se má podílet společně škola i rodina.

Otázka č. 21 Souhlasíte se zavedením předmětu „Finanční gramotnost“ jako povinného předmětu ve výuce na základních školách?